

# Eestirootslane

ESTLANDSSVENSK

Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse häälekandja

1/2026

Estlandssvenskarnas Kulturförvaltningens tidskrift



**Aibo  
land,**



# Eestirootslane

ESTLANDSSVENSK

**Eestirootslane on Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse ajakiri ja kajastab eestirootsi kultuuri siin- ja sealpool Läänemerd.**

Ajakiri ilmub digitaalselt neli korda aastas ja on leitav kodulehel.

**Estlandssvensk är Estlands-svenskarnas Kulturförvaltningens tidskrift och återspeglar den estlandssvenska kulturen på båda sidor av Östersjön.**

Tidskriften utkommer digitalt fyra gånger om året och finns tillgänglig på hemsidan.

Koduleht/hemsida:

[www.visitaiboland.ee](http://www.visitaiboland.ee)

Ajakirjas avaldatud sisu ei tarvitse kajastada kultuuriomavalitsuse seisukohti. Tekstide tõlkimisel on kasutatud tehisintellekti abi.

Innehållet i tidskriften speglar inte alltid kulturförvaltningens ståndpunkter. Texter har översatts med hjälp av artificiell intelligens.

Toimetaja/redaktör:

**Jana Stahl**

Kujundus/formgivning:

**Piret Miina Roberg**

Keeletoimetaja:

**Margaret Pärl**

Kaanefoto/omslagsfoto:

**Piret Miina Roberg**

Kaastööd/bidrag:

[info@eestirootslane.ee](mailto:info@eestirootslane.ee)

ISSN 2000-2416

**Aiboland,**

## Vormsi erinumber

Aibolandi aasta on jõudmas lõpule koos Eesti Rahva Muuseumi „Rannarootslaste” näituse lõppemisega 28. juunil 2026, kuid Aibolandi tähtsus seeläbi ei vähene. Peame oluliseks inimesi, sest kultuuri püsijäämine sõltub alati kultuurikandjatest, seda nii arvuliselt kui ka sõnumitoojana – minu jaoks on kultuuripärand väärtuslik! Igaühe tee pärandi juurde on samas unikaalne ja ainuomane just sellele isikule. Seega ei tasu üleliia pead murda selle juurde, et pärand nähtusena kogu selle rikkuses peaks igapähe kõnetama kõikides valdkondades. On ju kultuuripärandi valdkondi igale maitsele: tants, muusika, pillimäng, rahvarõivad, käsitöö, pärandi uuslooming ja varasema ajaloo mõtestamine, arhiveerimine, murded jpt valdkonnad. Samamoodi ei tasu liialt muretseda, kui sinu eluteel selleks just praegu ei ole piisavalt aega – piisab sellest, kui märkasid midagi enda jaoks olulist, et selle juurde sobival ajal tagasi tulla. Üks kogemus on mul sinuga ikkagi jagada. Parem on üles kirjutada enda vanemate ja vanavanemate mälestused enne, kui selleks on lihtsalt liiga hilja. Selleks on mitmeid võimalusi ja kirjanikuannet ei ole vaja, et anda enda panus väärtuslike mälestuste kogumiseks. Rannarootsi Muuseum on selliste mälestuste eest tänulik ja meie kultuuriomavalitsuses samuti, sest oledki juba andnud enda panuse ning aastaid hiljem oled tänulik, et see osa sinu perekonnaloost on talletatud. Laenates Eesti Rahva Muuseumi näituse pealkirjast osa, siis selleks, et randuda pole vaja juuri, kuid enda koha leidmiseks maailmas vajame enda juuri.

Hea lugeja, kõik ajakirjanumbrid on pisut erinevad, sest need lood räägivad teist ja sündmustest teie ümber – kõik, mis on elav, on pidevas muutumises. Selles ajakirjas kirjutame ja näitame Vormsi vormsilaste endi ja teiste pilgu läbi.

## Ormsö-specialnummer

Aibolands år närmar sig sitt slut i och med att utställningen ”Estlandssvenskarna” vid Estlands Nationalmuseum avslutas den 28 juni 2026, men Aibolands betydelse minskar inte därmed. För oss är människorna viktiga, eftersom kulturens fortlevnad alltid beror på dess bärare – både till antal och som förmedlare av budskap. För mig är kulturarvet värdefullt!

Var och ens väg till kulturarvet är samtidigt unik och personlig. Därför behöver man inte grubbla alltför mycket över att kulturarvet i all sin rikedom skulle tala till alla inom alla områden. Det finns ju områden inom kulturarvet för varje smak: dans, musik, spel på instrument, folkdräkter, hantverk, nyskapande inom traditionen, tolkning av tidigare historia, arkivering, dialekter och mycket mer.

På samma sätt behöver man inte oro sig alltför mycket om det just nu inte finns tillräckligt med tid i ens liv – det räcker att man har lagt märke till något som känns viktigt, för att kunna återvända till det vid rätt tillfälle.

En erfarenhet vill jag ändå dela med mig av. Det är bättre att skriva ner minnen från sina föräldrar och mor- eller farföräldrar innan det helt enkelt är för sent. Det finns många sätt att göra det på, och man behöver ingen författartalang för att bidra till att samla värdefulla minnen. Rannarootsi Muuseum är tacksamt för sådana minnen, liksom vi inom kulturförvaltningen, eftersom du då redan har gjort en insats – och många år senare kommer du att vara tacksam för att denna del av din familjehistoria har bevarats.

För att låna en del av titeln från utställningen vid Estlands Nationalmuseum: för att landa behöver man inga rötter, men för att hitta sin plats i världen behöver vi våra rötter.

Bästa läsare, varje nummer av tidskriften är något annorlunda, eftersom dessa berättelser handlar om er och om händelserna omkring er – allt som är levande är i ständig förändring. I detta nummer skriver vi om och visar Ormsö genom både ortsbornas och andras blickar.



64. Eesti Rahva Muuseumi aastakonverents



4-5

Estlands Nationalmuseums 64:e årskonferens

Minu teekond Vormsi rahvaröivaste juurde

6-7

Min väg till Ormsös folkdräkt

Nõval tuulutati rahvariideid

8-9

Folkdräkter vädrades i Neve



Kaks kanget Vormsil

10-13

Två karga på Ormsö

Eestirootslaste kultuuriomavalitsuse tegevuskava aastaks 2026

14-17

Verksamhetsplan för Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning för år 2026

Meid on märgatud

18-21

Vi har uppmärksammats

Euroopa Komisjon algatas konsultatsiooni EL saarte arenguks

22-25

Europeiska kommissionen inledde samråd om EU:s öars utveckling

Wormsö kevadine munasupp

28-29

Vormsö vårens äggsoppa



Kalender

30 / 33

Kalender



Mininäitus „Viis rannarootsi pruuti“

31

Miniutställning "Fem estlandssvenska brudar"

Vormsi käpikud

31

Vantar från Ormsö

# 64. Eesti Rahva Muuseumi aastakonverents „Rannarootslased. Randunud ja juurdunud“ Estlands Nationalmuseums 64:e årskonferens “Estlandssvenskar. En diaspora med rötter”

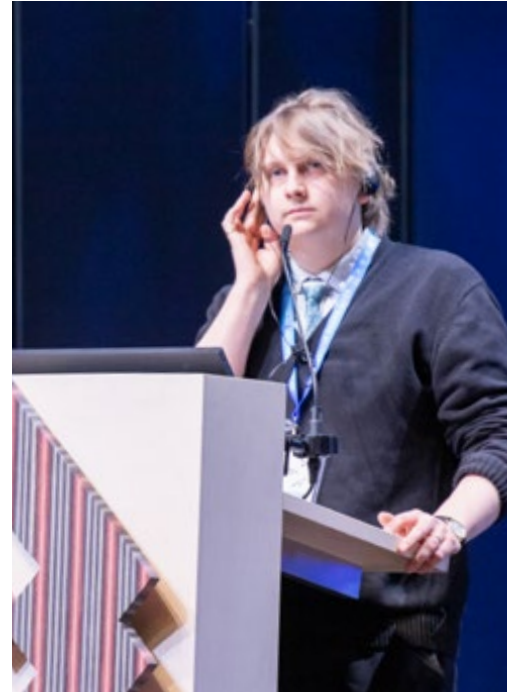
18.–20.03.2026, ERM, Tartu

▶ Vaata ettekandeid / Se presentationerna





15x FOTO: PIRET ROBERG



# Minu teekond Vormsi rahvarõivaste juurde

VERONIKA ISBERG

Soov teha endale rahvarõivad tekkis 2015. aastal, kui soetasin endale Eesti Rahva Muuseumi väljaande Eesti rahvarõivastest. See soov ei täitunud tookord, sest ma ei osanud otsustada, millise kihelkonna rahvarõivad peaksin tegema.



FOTO: SANDRA URVAK

Vormsi naine ja mees / Ormsö kvinna och man

Soov tuli uuesti esile, kui asusime perega elama Vormsi saarele, majja, mis oli minu ema lapsepõlvkodu. Meenus, kuidas ema kirjeldas Vormsi rahvarõivaid, kui ilusad ja omanäolised need olid. Ehkki rannarootsi juuri meil ei ole, sai Vormsi saareeluga kohanedes ammune soov mulle selgemaks – tahtsin teha endale just Vormsi rahvarõivad.

2023. aasta märtsis hakkasin käima Eesti Rahva Muuseumi juures asuvas rahvarõivaste valmistajate koolis. Olin väga elevil. Viimasel hetkel avaldasin soovi teha rahvarõivad mitte ainult endale, vaid ka abikaasale, sest rahvarõivaid kantakse ikka koos – nüüd mõeldes oli see päris suur ambitsioon. Oli hetki, kus käsitööhoos ei saanud arugi, kui päevast sai öö. Esimese suure emotsiooni sain kohe õpingute alguses, kui Eesti Rahva Muuseumis valgete kinnastega ajaloolisi rahvarõivaid lähemalt uurisin, mõõtsin, pildistasin ja endale märkmeid kirja panin. Meeste rõivastega oli keerulisem. Kogu komplekti Eesti Rahva Muuseumis ei olnud, küsisin nõu ja abi Vormsi rahvarõivaste uurijalt Kristina Rajandolt ning ERMi Rahvakultuuri koolitus- ja teabekeskuse kuraatorilt Reet Piirilt. Nii jõudsin Põhjamaade muuseumi, Soome Rahvusmuuseumi ning Peterburi Vene Etnograafia Muuseumi digitaliseeritud allikate juurde.

Olen tänulik kõigile juhendajatele, kelle käe all ma rahvarõivaste valmistajate koolis kahe aasta jooksul Vormsi naise ja mehe rahvarõivaid tegin, õppides selle käigus uusi käsitöövõtteid. On uhke tunne öelda küll, et tegin ise kõik esemed kaapkübarast pasteldeni –

isegi kanga seelikule ja vestile. Vitssõled said ainsana tellitud ja need tegi Vormsil hõbeehete valmistaja Maarja Koppelmaa.

Kui keegi soovib täna alustada Vormsi rahvarõivaste tegemist, siis neil on lihtsam. Eesti Rahva Muuseum andis eelmisel aastal välja raamatu „Vormsi naine ja mees. Rahvarõivaste valmistamise juhend”, kus on kasutatud ka minu lõputööd „Vormsi naise ja mehe rahvarõivakostüümid XIX sajandi II pool”. Lisainspiratsiooni saab samal ajal ilmunud „Rannarootslaste rahvarõivaste” raamatust, kus saab näha ka minu valmistatud Vormsi mehe rõivakomplekti abikaasa Koit Isbergi seljas.

Kuhu ja kuidas edasi? Plaanis on valmis ömmelda ka pikk-kuued ning uurida lähemalt muuseumis asuvate tannude tikandeid ja pruudirõivastusse kuulunud lahtkraed. Teen ka tellimustöid. Pärast rahvarõivaste valmistajate kooli lõpetamist oleme koos Koiduga mitmel korral Vormsi rahvarõivaid esitlenud.

Eelmise aasta novembris asutasime Koiduga MTÜ Vormsi Kultuuripärandi Seltsi, mille eesmärk on väärtustada ja hoida elavas kasutuses Vormsi saarele omast kultuuripärandit. Vormsi rahvarõivaste valmistamine ja riiete kandmise tavade juurutamine on üks seltsi tegevussuund. Novembris asutasime Kristina Rajandoga MTÜ Vormsi Kultuuripärandi Seltsi ja MTÜ Vormsi Püha Olavi Gildi koostööna Vormsi Rahvarõivakooli. Käsil on esmased tegevused kooli kursustega alustamiseks. Nii saab anda panuse, et järjest sagedamini temaatilistel sündmustel Vormsi rahvarõivaid nähtaks ja nende valmistajate arv suureneks.

# Min väg till Ormsös folkdräkt

VERONIKA ISBERG

Önskan att göra en egen folkdräkt uppstod år 2015, när jag skaffade mig Estlands nationalmuseums utgåva om estniska folkdräkter. Den gången gick önskan inte i uppfyllelse, eftersom jag inte kunde bestämma mig för vilken sockens folkdräkt jag skulle göra.

Önskan väcktes på nytt när vi med familjen flyttade till Ormsö, till ett hus som var min mammas barndomshem. Jag mindes hur mamma hade beskrivit Ormsös folkdräkter som vackra och särpräglade. Även om vi inte har estlandssvenska rötter, blev min tidigare önskan tydligare i takt med att jag anpassade mig till livet på Ormsö – jag ville göra just Ormsös folkdräkt.

I mars 2023 började jag gå i en utbildning för folkdräktstillverkare vid Estlands nationalmuseum/ERM. Jag var mycket entusiastisk. I sista stund uttryckte jag en önskan att göra folkdräkter inte bara till mig själv utan också till min make, eftersom folkdräkter ju bärs tillsammans – nu i efterhand var det en ganska stor ambition. Det fanns stunder då jag, uppslukad av hantverket, inte ens märkte hur dagen blev till natt. Den första starka upplevelsen fick jag redan i början av studierna, när jag med vita handskar undersökte historiska folkdräkter i ERM, mätte, fotograferade och gjorde anteckningar. Med männens dräkter var det svårare. En komplett uppsättning fanns inte i museet, och jag bad om råd och hjälp av forskaren i Ormsös folkdräkter, Kristina Rajando, samt av kuratorn vid ERM:s utbildnings- och informationscentrum för folkkultur, Reet Piiri. På så sätt kom jag fram till digitaliserade källor från Nordiska museet, Finlands



Säärepael vööraamil / Strumpeband vävt på bandgrind



Tanutikand / Broderi till hätta



Seeliku valmistamine / Tillverkning av kjol

nationalmuseum och Ryska etnografiska museet i Sankt Petersburg.

Jag är tacksam mot alla handledare under vilkas ledning jag under två år i utbildningen för folkdräktstillverkare gjorde Ormsös kvinnodräkt och mansdräkt och samtidigt lärde mig nya hantverkstekniker. Det känns verkligen fint att kunna säga att jag gjorde alla delar själv, från hatten (kaapkübar) till skorna (pastlad) – till och med tyget till kjolen och västen. Endast vitssöljorna beställdes och de tillverkades av smyckeskonstnären Maarja Koppelmaa på Ormsö.

Om någon i dag vill börja göra Ormsös folkdräkt har man det lättare. ERM gav förra året ut boken "Ormsö kvinna och man. Handledning i tillverkning av folkdräkter", där även mitt slutarbete "Ormsös kvinnas och mans folkdräktskostymer under andra hälften av 1800-talet" har använts. Ytterligare inspiration kan man få från boken "Estlandssvenskarnas folkdräkt", som gavs ut samtidigt och där man även kan se min tillverkade mansdräkt från Ormsö burens av min make Koit Isberg.

Hur går det vidare? Planen är att också sy färdigt långrockar samt att närmare studera broderierna på bindmössor och de lösa kragar som hörde till bruddräkten i museets samlingar. Jag gör även beställningsarbeten. Efter att ha avslutat utbildningen

för folkdräktstillverkare har vi tillsammans med Koit vid flera tillfällen presenterat Ormsös folkdräkter.

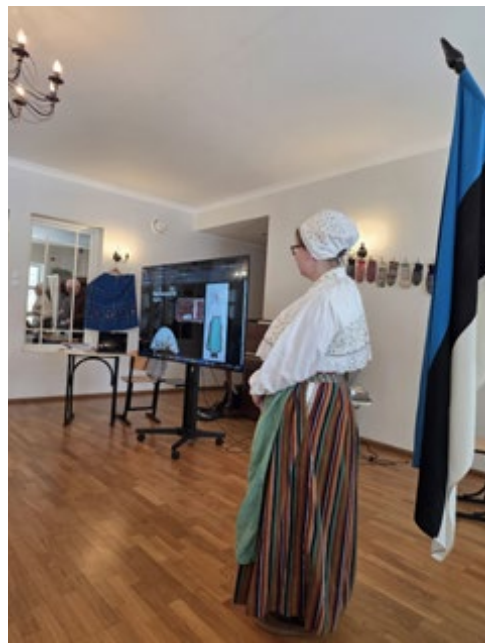
I november förra året grundade vi tillsammans med Koit föreningen MTÜ Vormsi Kultuuripärandi Selts, vars mål är att värdesätta och hålla det kulturarv som är typiskt för Ormsö levande i bruk. Tillverkningen av Ormsös folkdräkter och införandet av bruket att bära dem är en av föreningens verksamhetsinriktningar. I november grundade vi tillsammans med Kristina Rajando Ormsös folkdräktsskola som ett samarbete mellan MTÜ Vormsi Kultuuripärandi Selts och MTÜ Vormsi Püha Olavi Gille. De första stegen tas nu för att starta kurser. På så sätt kan man bidra till att Ormsös folkdräkter allt oftare syns vid tematiska evenemang och att antalet tillverkare ökar.

# Nõval tuulutati rahvariideid

JANA STAHL



Silja Silver, MTÜ NordEstNõva juhatuse esinaine /  
Silja Silver, ordförande för MTÜ NordEstNõva.



3x FOTO: JANA STAHL

Esineb teadur Annika Tiko Harjumaa Muuseumist / Annika Tiko, forskare vid Harjumaa Muuseum, medverkar

**24.** veebruaril toimus Nõval tore üritus, mille mõte oli näidata ja tutvustada piirkonna rahvarõivalugu, pisut hariduslugu ja sättida end pidupäevale kohaselt rahvarõivaisse, et kuulata Eesti Vabariigi sünnilugu, riigikaitsejuttu ja muudki. Üles oli pandud rõivad lisaks Nõva piirkonnale ka mujalt – sarnaselt inimestega, kes olid kohalikud ja selleks sinna kohale sõitnud, et rääkida ja mõtestada nii eesti kui ka Nõva kultuurilugu.

Mulle endale meeldis väga Harjumaa Muuseumi teaduri Annika Tiko esitlus piirkonna rahvariitetest ja usun, et nii mõneski peas sündis mõte kodukandi riideid ja ajalugu põhjalikumalt uurida.

## Korraldaja Meeli Hunt kirjeldas sündmust järgnevalt:

„Tänane Eestimaa 108. sünnipäev tõi kokku üllatavalt palju rahvast, kes olid huvitatud rahvariitetest ja pärandkultuurist, eriti aga koosolemise lootuses, et Eesti püsib igavesest ajast igavesti. Lapsed jooksid ja sehendasid, targad inimesed rääkisid nii ajaloo, isamaalisusest kui ka rahvariideist. Laulsime Eesti hümnid ja jõime Nõva kandi taimeteed. Kiluvõileivad olid populaarsed, hästi läksid peale ka Liiva Andrusse tordid.

Näitus oli tõelise mini-ERMi vääriline. Esinesid Neeme Väli, Andres Lepik, Annika Tiko, Jana Stahl ja Silja Silver. Güidituuri, mille viis läbi Margarita Erit, näituse kurator, sai head kõlapinda Annika Tiko ja Merly Mändla teadmistest.

Päeva lõpus tuli külla üks sakslaste perekond, kes kõiki meie sünnipäeva puhul tervitasid.

Oli ka eriliselt ilusaid hetki ... Seekord noormees veel kätt ei palunud – nagu olümpial või tänapäeval suursündmustel kombeks kipub kujunema –, aga nalja tegi see mõte küll. Ja pärast oli rõõmus väsimus. Aitäh kõigile, kes tegid, tulid ja olid. Elagu Eesti!

Kõige lõpus olid Hedvig Koka meenutused sellest, kuidas koolilapsed tänu suure ponnitusega rahvarõivad said. Need riided olid täna näha. Kahjuks ei lubanud Hedvigi tervis tal endal kohale tulla, aga õhtul käisime tal külas – ta oli kiluleibade üle rõõmus ja ta jutustas meile oma loo.“



Meeli Hunt koos külalistega /  
Meeli Hunt tillsammans med gästerna



# Folkdräkter vädrades i Neve

JANA STAHL

Den 24 februari hölls ett trevligt evenemang i Neve, vars syfte var att visa och presentera regionens folkdräktstraditioner, beröra lite utbildningshistoria och klä sig i folkdräkt på ett sätt som passar en högtidsdag, för att lyssna till berättelsen om Estlands självständighet, tal om nationellt försvar och mycket annat. Dräkter hade ställts ut inte bara från Neveområdet utan även från andra håll – precis som människorna, som både var lokala och hade rest dit för att tala om och reflektera kring såväl estnisk som Neves kulturhistoria.

Jag uppskattade särskilt Annika Tikos presentation om regionens folkdräkter, och jag tror att tanken på att fördjupa sig i sin hembygds dräkter och historia väcktes hos fler än en.

## Arrangören Meeli Hunt beskrev evenemanget så här:

”Dagens 108-årsdag för Estland samlade förvånansvärt många människor som var intresserade av folkdräkter och kulturarv, men framför allt av gemenskap och hoppet om att Estland ska bestå i evighet. Barn sprang omkring och stöjade, kunniga människor talade om historia, fosterlandskänsla och folkdräkter. Vi sjöng Estlands nationalsång och drack örtte från Nevetrakten. Smörgåsar med vassbuk var populära, och även Liiva Andruses tårtor gick åt med god aptit.

Utställningen var värdig ett riktigt mini-ERM. Neme Väli, Andres Lepik, Annika Tiko, Jana Stahl och Silja Silver uppträdde. Den guideade turen, som leddes av utställningens kurator Margarita Erit, fick gott

gensvar tack vare Annika Tikos och Merly Mändlas kunskaper.

Mot slutet av dagen kom en tysk familj på besök, som gratulerade oss alla på vår nationaldag.

Det fanns också särskilt vackra ögonblick ... Den här gången friade ingen ung man – som det ibland sker vid olympiska spel eller stora evenemang i dag – men tanken väckte ändå skratt. Och efteråt infann sig en glad trötthet. Tack till alla som gjorde, kom och deltog. Leve Estland!

Allra sist följde Hedvig Kokks minnen av hur skolbarnen, efter stora ansträngningar, fick sina folkdräkter. Dessa dräkter fanns att se i dag. Tyvärr tillät inte

Hedvigs hälsa att hon själv kunde komma, men på kvällen besökte vi henne – hon blev glad över vassbuksmörgåsarna och berättade sin historia.”



3x FOTO: MEELI HUNT



# Kaks kanget Vormsil

MARGARET PÄRLI

Suvel kandis mind veel kevadest südamesse jäänud Eesti Rahva Muuseumis „Rannarootslaste“ näituse avamise puhuks valminud Kristiina Siia lavastus „Pakri pulm“ Leesikate gümnaasiumirühma esituses – niisiis otsisin terve suve jooksul päevaseid laevareise Väike-Pakri saarele.

Ometi ei leidnud ma ühtegi sobivat kuupäeva (plaanilised reisirid Väike-Pakrile toimuvad üksnes suviti ja sedagi üsna harva), samuti oleks keeruliseks kujunenud transpordi otsimine Kurkse sadamasse, kust kiirkaatriga Pakri saartele sõita saab. Niisiis otsustasin, et lähen eestirootsi kultuuriga lähemalt tutvuma mõnele teisele saarele, kuhu korraldatakse plaanilisi sõite tihemini ning kuhu oleks lihtsam ligi pääseda. Vormsi oli selles mõttes ideaalne lahendus, sest Rohuküla sadamast väljub sinna praam neli korda päevas. Vormsi koduleheküljel oli üleval nimekiri köikidest saare majutusvõimalustest, mis tegi reisi kavandamise väga lihtsaks. Soovisin ilmtingimata külastada Vormsi vallamajas toimuvat Fenno-Ugria rändnäituse „Uurali rahvaste looduslikud pühapaigad“ avamist, selle järgi panin paika reisirid kuupäevadki. Mõeldud-tehtud!

Jõudnud pärale, ootas ees imeilus päikeseline suveilm – täpselt selline, nagu vaimusilmas ette kujutasin. Liikusin joonelt Sviby randa (saarel on kõikjal sildid, mis randa teed juhatavad!), mis oli esiti küll kivine, kuid see-eest väga soe, samas jahutav. Pärast ujumist oli plaanis siirduda jalgrattalaenususse: jalgratas on nimelt Vormsil liikumiseks parim vahend, läbimaks kiirelt vahemaid, mis jalgsi veidi liiga pikad ja ajakulukad oleksid. Lisaks sellele saab seal Vormsi päris oma elektritõukeratast rentida ja selle tarbeks on Bolti eeskujul loodud rakendus nimega Vort.

Elle-Malle külalistemaja, kus ööbisime, oli päriselus sama armas kui kodulehel olevatel piltidel – ka meid



Vormsi talumuuseumi sünnipäevakringel / Ormsö hembygdsmuseums jubileumskringla

vastu võtnud perenaine Elle-Mall oli väga armas, soe ja külalislahke.

Pakkisime asjad lahti ning otsustasime võtta suuna Rälby poole, kus pidavat olema nn Vormsi karvikud ehk šoti mägiseid – ja kes siis neid näha ei tahaks! Rälbys ootas meid kahjuks ainult pooleliolev sadama ümberehitus ja lähenevad vihmapiilved, seega keerasime otsa ringi.

Ma pole enne sellise paduvihma ohvriks langenud: vihm peksis valusalt vastu mu katmata käsivarsi justkui rahe, sellest jäid koguni tugevad sinikad. Köik riided, mis mul parasjagu seljas olid, said hetkega läbimärjaks. Pidin rattalt maha tulema ja jalgsi edasi liikuma, sest vihm võttis nägemise – silmi oli lausa valus avada, aga seda tehes polnud niikuinii muud näha kui ühtlast beeži ollust. Külalistemaja oli viie kilomeetri kaugusel ning paduvihm ei lõppenud ega lõppenud ...

Siiski oli mul kindel plaan eelmainitud näituse avamisele ja seminarile jõuda. Olingi punktuaalselt platsis, ent mu riided olid kaugeimas seisundis kuivast olekust.



Vormsi talumuuseumi suveniirid / Souvenirer från Ormsö hembygdsmuseum



Traditsiooniline fika / Traditionell fika

3x FOTO: MARGARET PÄRU

Esmalt läksin neid kraanikaussi välja väänama ja sain niimoodi natukene kuivemaks (täpsem oleks vist väljenduda kui „vähem märjaks”). Nii ma siis kõssitasin seina ääres nagu kompsuga sipelgas – läbimärjana ei söandanud ma toolile istuda ja pehmet katet ära rikkuda. Õnneks pakuti vallamajas kosutavat sooja teed, mis tõesti marjaks ära kulus. Ausalt öeldes pole ma siiani kindel, mis ime läbi ma kopsupõletikku ei saanud.

Sattusime Vormsile samal ajal, kui on nende olulisim püha ehk olavipäev – Püha Olav on nimelt Vormsi saare kaitsepühak. Sel puhul toimus Vormsi vanimas pühakojas, 13. sajandil ehitatud Püha Olavi kirikus traditsiooniline keskköömisa, kuhu tahtsime kindlasti minna – seda enam, et kirik oli meie majutuspaigast vaid lühikese rattasõidu kaugusel. Kirikuisa jutlustas vaheldumisi eesti ja rootsi keeles, sekka lauldi ka tava-päraseid kirikulaule (neidki nii eesti kui ka rootsi keeles: laululehtedel olid sõnad kirjas mõlemas keeles ning ühelt ja teiselt poolt kuulatades võiski inimesi sõltuvalt emakeelest ühes või teises keeles laulmas kuulda).

Täpselt keskköösel missa lõppeski ning siis ütles kirikuisa: „Ja nüüd lähme surnuaeda!”

Pole otseselt need sõnad, mida keskköösel kottipimedas kodust kaugel kuulda tahtnuks, ent võtsin väljakutse vastu – lõppeks ma ju kultuuri läksingi sinna otsima ja olavipäeva traditsioonid on kindlasti üks ehedamaid vorme rannarootsi kultuurist.

Igaühele anti kätte üks tavaline vahaküünel, mis läideti. Tee surnuaeda oli küüneldega palistatud ja see tegi liikumise alguses hõlpsaks. Pärastpoole aga küünlarada lõppes ning siis kaotas ma silmist kõik kirikuinimesed. Olin ihuüksinda öösel pilkaspimedas surnuaias, teenäitajaks vaid üksainus tuule ja vihma käes värelev

küünlaleek. Küünlavaha ise oli osalt juba minu kätele ja üll olnud riideile sulanud.

Õnneks leidsin peagi hääle järgi paar inimest üles ja liikusin nendega koos edasi. Lõpuks jõudsimegi kohale ning moodustasime ringi, kus kirikuisa seejärel rootsi keeles jutlustama hakkas. Tagasitee läks kiiremini ja enamjaolt takistusteta, kui välja arvata paar lomp ja oma orienteerumisvõimete ülehindamine süngpimedates oludes käänuliste teede vahel.

Pühade ajal väikesesse kohta sattumine on vaestele õpilastele õnnistus, sest nii hommikukohvi vallamajas kui ka lõunase supi kirikuaias võttis Vormsi vald enda kanda. Pärast kiriku taaspühitsemise 35. aastapäeva puhul rajatud pingi avamist seadsin sammud Vormsi talumuuseumisse, mis juhuslikult tähistas samal päeval oma 25. sünnipäeva. Tegin muuseumis lühikese tiiru ja otsin mälestuseks eestirootsi lipu värvides põimitud lõngapatsi, mida saab pisikese haaknõela abil riiete külge kinnitada. Liikusin edasi muuseumihoovi, kus avati muuseumi sünnipäeva puhul veel üks pink. Kohal oli palju Vormsi rahvarõivais saareelanikke, keda oli silmale lust vaadata. Pidustustele oli jõudnud isegi üks naine, kes oli Vormsil sündinud, kasvanud ja koolis käinud ning sõja puhkedes Rootsi pagenud.

Pingi avamisele järgnes traditsiooniline fika ehk kohv ja kook – muuseumis lõigati selleks lahti kolm kringlit, millest üks oli 2-kujuline, teine 5-kujuline ja kolmas rõngasristikujuline.

Nii see Ameerika mägede laadne reis lõpule jõudiski (tegelikult jäin teel sadamasse veel korra paduvihma kätte, ehkki Vormsil ei saja tavaliselt peaaegu mitte kunagi) ning suundusin Ormsö-nimelise praami poole, et tagasi kodusadamasse randuda ja juurduda.

# Två karga på Ormsö

MARGARET PÄRLI

Under sommaren bar mig fortfarande minnet av Estlands Nationalmuseum och utställningen "Estlandssvenskarna", samt Kristiina Siigs föreställning "Rågöbröllop", framförd av Leesikad gymnasiegrupp\*, som hade skapats för öppningen. Jag sökte därför hela sommaren efter dagsresor till Lilla Rågö.

Något passande datum hittade jag dock inte (de planerade resorna till Lilla Rågö sker endast sommartid och dessutom ganska sällan), och det hade också varit besvärligt att ta sig till hamnen i Korkis, varifrån man kan åka med snabb båt till Rågöarna.

Jag bestämde mig därför för att närmare bekanta mig med estlandssvensk kultur på en annan ö, dit det ordnas tätare förbindelser och som är lättare att nå. Ormsö visade sig vara en ideal lösning, eftersom färjan går dit fyra gånger om dagen från Rohuküla hamn. På Ormsös webbplats fanns en lista över alla inkvarteringsmöjligheter, vilket gjorde planeringen mycket enkel. Jag ville absolut delta i öppningen av Fenno-Ugrias vandringsutställning "Urali rahvaste looduslikud pühapaigad" (Urals folkens naturliga helgedomar, redaktör) i kommunhuset, och utifrån det fastställde jag också resedatumet. Sagt och gjort!

När jag kom fram möttes jag av ett fantastiskt soligt sommarväder – precis sådant som jag hade föreställt mig. Jag begav mig genast till Sviby strand (överallt på ön finns skyltar som visar vägen till stranden!), som visserligen först var stenig men samtidigt mycket varm och uppfriskande. Efter badet var planen att hyra cykel: på Ormsö är cykeln nämligen det bästa sättet att ta sig fram, för att snabbt ta sig över avstånd som till fots vore lite för långa och tidskrävande. Dessutom kan man där hyra öns egna elsparkcyklar via en app som, i likhet med Bolt, kallas Vort.

Gästhemmet Elle-Malle, där vi bodde, var i verk-



Püha Olavi kirik seest / Sankt Olofs kyrka inifrån

ligheten lika charmigt som på bilderna på webbplatsen – även värdinnan Elle-Mall som tog emot oss var mycket vänlig, varm och gästfri.

Vi packade upp och bestämde oss för att ta oss mot Rälby, där det enligt uppgift skulle finnas de så kallade Ormsö-karvikud, alltså skotska högländsboskap – och vem skulle inte vilja se dem! I Rälby möttes vi dock bara av en hamn under ombyggnad och tilltagande regnmoln, så vi vände om.

Jag har aldrig tidigare råkat ut för ett sådant skyfall: regnet slog smärtsamt mot mina bara armar

som hagel och lämnade till och med blåmärken. Alla kläder jag hade på mig blev genomblöta på ett ögonblick. Jag var tvungen att stiga av cykeln och fortsätta till fots, eftersom regnet tog bort sikten – det gjorde rentav ont att öppna ögonen, och när jag väl gjorde det såg jag ändå inget annat än en jämn beige massa. Gästhemmet låg fem kilometer bort och skyfallet ville aldrig ta slut ...

Trots det hade jag en fast plan att nå öppningen och seminariet för den ovan nämnda utställningen. Jag kom dit punktligt, men mina kläder var så långt ifrån torra som möjligt. Först gick jag och vred ur dem i handfatet och blev på så sätt något torrare (eller snarare "mindre blöt"). Där satt jag sedan hopkrupen vid väggen som en myra med sitt knyte – genomblöt vågade jag inte sätta mig på en stol och förstöra den mjuka klädseln. Lyckligtvis bjöds det på uppiggande varm te i kommunhuset, vilket verkligen kom väl till pass. Ärligt talat är jag fortfarande inte säker på hur jag undgick lunginflammation.



Vi råkade vara på Ormsö samtidigt som deras viktigaste högtid firades – olavsdagen. Sankt Olav är nämligen Ormsös skyddshelgon. Med anledning av detta hölls en traditionell midnattsmässa i öns äldsta helgedom, Sankt Olofs kyrka från 1200-talet, dit vi absolut ville gå – särskilt eftersom kyrkan låg bara en kort cykeltur från vårt boende. Prästen predikade växelvis på estniska och svenska, och däremellan sjöngs också vanliga psalmer (även dessa på båda språken: på sångbladen fanns texterna på både estniska och svenska, och beroende på modersmål kunde man höra människor sjunga på det ena eller andra språket).

Exakt vid midnatt avslutades mässan, och då sade prästen: ”Och nu går vi till kyrkogården!”

Det är kanske inte precis de ord man vill höra mitt i natten i kolsvart mörker långt hemifrån, men jag tog utmaningen – jag hade ju trots allt kommit dit för att uppleva kultur, och olavsdagstraditionerna är säkert en av de mest genuina formerna av estlandssvensk kultur.

Alla fick var sitt enkelt vaxljus som tändes. Vägen till kyrkogården var kantad av ljus, vilket gjorde början av vandringen lätt. Men senare tog ljusraden slut och jag tappade bort alla kyrkobesökare. Jag stod ensam på kyrkogården i natten, i totalt mörker, med endast en fladdrande ljuslåga som vägvisare i vind och regn. Stearinet hade redan delvis smält på mina händer och kläder.

Lyckligtvis fann jag snart ett par människor genom deras röster och gick vidare tillsammans med dem. Till slut kom vi fram och bildade en ring där prästen började predika på svenska. Tillbakavägen gick snabbare och mestadels utan hinder, bortsett från några vattenpölar och en viss överskattning av min orienteringsförmåga i det kompakta mörkret bland slingrande stigar.

Att hamna på en liten plats under en högtid är en välsignelse för fattiga studenter, eftersom både morgonkaffet i kommunhuset och lunchen i kyrkparken bekostades av Ormsö kommun. Efter invigningen av en bänk, uppförd till minne av kyrkans återinvigning för 35 år sedan, begav jag mig till Ormsö hembygdsmuseum, som råkade fira sitt 25-årsjubileum samma dag.

Jag tog en kort rundtur i museet och köpte som minne en fläta i estlandssvenska flaggans färger, som kan fästas på kläder med en liten säkerhetsnål. Därefter gick jag vidare till museigården, där ännu en bänk invigdes med anledning av jubileet. Där fanns många öbor klädda i Ormsös folkdräkter, vilket var en glädje att se. Till festligheterna hade till och med en kvinna kommit som var född, uppvuxen och skolgången på Ormsö och som vid krigsutbrottet hade flytt till Sverige.

Efter bänkinvigningen följde traditionell fika – kaffe och kaka. I museet skars tre kringlor upp: en formad som siffran 2, en som siffran 5 och en i form av ett ringkors.

Så tog denna berg- och dalbaneliknande resa slut (på vägen till hamnen råkade jag visserligen ännu en gång ut för ett skyfall, trots att det på Ormsö nästan aldrig regnar), och jag styrde stegen mot färjan Ormsö för att återvända till min hemhamn och slå rot igen.

\* Leesikad är folkdansgrupp i Franska Lyceum/ Prantsuse Lütseum i Tallinn, redaktör

# Eestirootslaste kultuuriomavalitsuse tegevuskava aastaks 2026

JANA STAHL

Nagu enamik ühinguid, koostab ka kultuuriomavalitsus taotlusi programmidesse, et lisaks igapäevastele tegevustele muidki projekte korraldada. Jättes kõrvale administratiivse poole, kirjeldame pigem seda, mida uute projektide ja juhatuse tegevuse kaudu meie plaanidesse lisandub.

## Kultuuriteekonnad

Sellel aastal jätkab kultuuriomavalitsus kultuuriteekondade aruteludega Aibolandis. Eelmisel aastal Noarootsis alguse saanud arutelu soovib juhatas jätkata, et kogukonnaga Noarootsi piirkonnas olevad võimalused kaardistada. Seejärel on soov liikuda järgmistesse piirkondadesse Aibolandi läänepoolsetel aladel. Eesmärk on kaardile märkida kõik piirkonnasisesed teekonnad, mis on mõeldud sise- ja välituristidele. See hõlmab endas ka lasteekskursioonide võimalusi, mis lõpuks avalikustatakse veebilehel Visitaiboland. Pikemas perspektiivis võimaldab see kõikidel Aibolandi piirkondadel ristturundada turismiteekondi selliselt, et sellest võidakas kogu piirkond tervikuna, mis tähendab teekonna muutmist viimases etapis ka rahvusvaheliseks.

## Veebileht Visitaiboland

Mõte korrastada veebileht Visitaiboland veebiportaaliks, mis tutvustab kogu Aibolandi tervikuna, on olnud ettevalmistamisel paar aastat, kuid saab sel aastal tänu lisarahastusele valmis. Selleks, et portaal oleks ka visuaalselt nauditav, korrastame samal ajal fotopanka ja videomaterjale, et neid oleks lihtsam kasutada – laeme olemasoleva materjali kohtadesse, kus see on portaali sisuloojale mugavalt kättesaadav.

## Aibolandi aasta ja näitus Eesti Rahva Muuseumis. Ajakiri Eestirootslane

Ühes näitusega ERMis algatasime ajakirja Eestirootslane juures Aibolandi aasta. Soovisime näidata nii suure ülevaatenäituse kui ka eelmisel aastal ilmunud rahvarõivaste kogumiku ja peakülalisena Mardilaadal osalemise mõjul tekkinud laiemat huvi rannarootsi kultuuripärandi ning ajalooliste rannarootsi asualade ehk Aibolandi vastu. Ajakiri on siiani kajastanud Pakri saari, Noarootsi ja Ruhnu lugusid ja loodame kogukon-

dadega koostöös sellel aastal kirjeldada ka teiste kogukondade tegemisi lähemalt. Näitus Eesti Rahva Muuseumis on avatud kuni 28. juunini. Ajakirjas kestab viitamine piirkondadele, kuni kõik üheksa piirkonda on fookuses olnud, kuid tegemisi vahendame ikka sõltuvalt kogukondade endi aktiivsusest. Püüame ka ise kohal olla, et sündmusi vahendada. Plaanis on eelmisel aastal ilmunud ajakirjad koondada üheks kogumikuks ja varustada Aibolandi raamatukogud ajakirja aastaväljaandega paberkujul. Posti teel paberajakirja saatmise lõpetasime, sest keskorganisatsioonil on keeruline pidada üleval paberajakirjasoovijate täpsete aadressiandmete nimekirja ning ajakirja saatmine ebatäpsete andmete põhjal raiskab ressursi.

## Kultuuriomavalitsuse algatatud projektid

Tänavu teeme koostööd teiste ühingute ja projektijuhtidega, mis tähendab, et sel aastal kultuuriomavalitsus küll algatab projekte, kuid tegeleb ise edasi ainult kahe projektiga: intervjuud Rootsis elavate kogukonnaliikmetega ning eestirootslaste VI laulu- ja tantsupeo ettevalmistused. Intervjuuprojekti „Pärimuse kogumine rannarootslaste järeltulijatelt” veab Kairi-Liis Habicht ning järgmise laulu- ja tantsupeo repertuaari koostamist jm sellega seonduvat koordineerib Jana Stahl. Eestirootslaste VI laulu- ja tantsupidu toimub 19. juunil 2027.

Koostöös teiste ühingutega oleme leidnud veel toreid projektijuhte, kelle abil saavad teoks nii mõnigi meie algatatud projekt, sh Ruhnu pulma etendamine 31. mail Eesti Rahva Muuseumis. Projektijuht on Kairi Leivo. Lisaks on projekte, millele alles otsitakse lisarahastust – neist saame kirjutada, kui oleme kindlad, et projektid ka teoks saavad. Kultuuriomavalitsus peab oluliseks rootsi keele õpetust kui võtit pärandi juurde ja ka murdekeele kasutuselevõttu. Oleme teinud suuremat koostööd pro-

jektijuhtidega mujalt, investeerimaks vabunud aega veebilehe Visitaiboland arendustegevusteks ja alustamiseks laiemat arutelu muudel teemadel.



2x FOTO: MARKUS SEIN

## Rannarootsi kultuuripärandit mõtestav ja lahendusi otsiv ühiskondlik nõukoda

Alustame tänavu Aibolandi kogukondadega koostöös ühiskondliku mõttekoja, mis kannab tinglikku nimetus Rannarootsi Kultuurikoda: eesmärk on arutleda teemadel, mis suurema tähelepanuta ja koostöötä oleksid muidu ohustatud, sest oleme unustanud midagi konkreetset fookusesse võtta ja seista pärandi säilimise eest. Kultuurikoja esimese kokkutsumise plaanid on töös ja arvatavasti saame varsti detailsemalt kirjeldada nii kultuurikoja olemust kui ka kogukondade ootusi. Ühiskondlik nõukoda lähtub oma eesmärkidest kultuuriomavalitsuse põhimäärusest ja Eesti seadusandlusest.

## Ilmumas on uued teosed

Uued teoses, mis kultuuriomavalitsuse väljaannetena ilmuvad, on kas tõlketeosed või koostööprojektide tulemus. Ajaloosarjas ilmub teos Noarootsi piirkonna asustusloost ja tänapäevast. Selle koostas Ingegerd Lindström, kes juhtis Riguldi/Noarootsi kodukandiühingut (Rickul/Nuckö Hembygdsförening) kaua aega.

Margareta Hammerman ja Lena Weesar on koostanud teose Vormsi bindbongen'itest ehk kudumiskottidest, milles kanti kaasas vardaid ja kudumiseks tarvilikku materjali, mida naised kõndimisel ja seismisel pooleliolevate kudumistööde jätkamisel kasutasid. Levis ütlus, et naine, kelle käed virgalt ei kudunud või ei valmistanud muid käsitööna valmivaid esemeid, seisab jõude nagu mees. Vardakotid ehk kudumiskotid olid laialt levinud ja kasutusel paljudes Aibolandi piirkondades ning on kasutusel tänapäevalgi.

## Uued algatused, mille saatuse otsustab rahastus

Iga organisatsiooni tegevuse laienemine sõltub res-



surssidest nii rahastuse kui ka inimeste näol. Kultuuriomavalitsus soovib ellu kutsuda Aibolandi teravikuna tutvustava festivali ja algatada järgmisel kolmel aastal toidu- programm, mille tulemusena paraneks retseptide ülevaade ja nende populariseerimine, et need võetaks igapäevasesse kasutusse ja et nende põhjal loodaks uusi tooteid. Seda, kas meil

õnnestub toidukultuuritraditsioonid osaliselt tagasi tuua ja iga-aastast festivali korraldada, mis jätkaks rannarootsi pärandi tutvustamist, näitab aeg.

## Hans Pöhli medal muutus väiksemaks, kuid jääb sisult samaks

Hans Pöhli medal, mida kultuuriomavalitsus jagab aastast 2015, on üks raskemaid pronksmedaleid. Rootsi kuningaskond avaldas 2016. aastal raske medali üle imestust. Oleme seda rõõmuga jaganud rannarootslaste pärandikandjatele nende panuse eest pärandi hoidmisel ja arendamisel, kuid aja jooksul on medal aina kallimaks muutunud. Probleemi valmistab ka see, et medalikandja ei saa medalit soovi korral avalikkusele näidata ja medal jääb sahtlisse unustuse hõlma. Seetõttu uuendasime medali vormi ja muutsime selle formaadilt väiksemaks, et medalit saaks soovi korral rinnas kanda rohkem kui ühel korral. Medalisaajate ringi otsustab kultuuriomavalitsuse kultuurinõukogu kevadisel istungil ja medal antakse üle suvisel üritusel kellelegi, kelle valib samuti kultuurinõukogu. Medalisaaja ei pea olema rannarootsi juurtega – medalile nomineerimine ei sõltu inimese rahvuslikust taustast.

# Verksamhetsplan för Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning för år 2026

JANA STAHL

Liksom de flesta föreningar ansöker även kulturförvaltningen om stöd inom olika program för att kunna genomföra projekt utöver den dagliga verksamheten. Utan att gå in på den administrativa sidan beskriver vi här främst vad som tillkommer i våra planer genom nya projekt och styrelsens arbete.

## Kulturleder

I år fortsätter kulturförvaltningen diskussionerna kring kulturleder i Aiboland. Samtalen som inleddes i Nuckö förra året vill styrelsen föra vidare för att tillsammans med lokalsamhället kartlägga möjligheterna i Nucköområdet. Därefter är avsikten att gå vidare till andra områden i de västra delarna av Aiboland. Målet är att på kartan märka ut alla leder inom regionen som är avsedda för både inhemska och utländska besökare. Detta omfattar även möjligheter för skolexkursioner, som slutligen kommer att publiceras på webbplatsen Visitaiboland. På längre sikt möjliggör detta för alla områden i Aiboland att korsmarknadsföra sina turistleder, så att hela regionen som helhet gynnas, vilket i sin tur innebär att lederna i ett senare skede också blir internationella.

## Webbplatsen Visitaiboland

Arbetet med att utveckla webbplatsen Visitaiboland till en portal som presenterar hela Aiboland har varit under förberedelse i ett par år, men blir klart i år tack vare tilläggsfinansiering. För att portalen även ska vara visuellt tilltalande ordnar vi samtidigt upp bildbanken och videomaterialet, så att det blir lättare att använda – vi laddar upp det befintliga materialet till platser där det är lättillgängligt för portalens innehållsskapare.

## Aibolands år och utställningen vid Estlands Nationalmuseum. Tidskriften Estlandssvensk

I samband med utställningen vid Estlands Nationalmuseum initierade vi vid tidskriften Eestirootslane Aibolands år. Vårt mål var att lyfta fram det ökade intresset för den estlandssvenska kulturarvet och de historiska bosättningsområdena, Aiboland, som uppstod i och med den omfattande översiktsutställningen, den folk-

dräktsbok som publicerades förra året samt deltagandet som hedersgäst vid Mårtensmarknaden.

Tidskriften har hittills behandlat Rågöarna, Nuckö och Runö, och vi hoppas att vi i samarbete med lokalsamhällena i år även kan presentera verksamheten i andra områden närmare. Utställningen vid Estlands Nationalmuseum är öppen till den 28 juni. I tidskriften fortsätter vi att lyfta fram regionerna tills alla nio områden har varit i fokus, men vi förmedlar innehållet i takt med lokalsamhällenas egen aktivitet. Vi försöker också själva vara närvarande för att rapportera om händelser.

Planen är att samla förra årets tidskrifter till en samlingsvolym och förse Aibolands bibliotek med en tryckt årgång av tidskriften. Utskick av papperstidningen per post har vi avslutat, eftersom det är svårt för centralorganisationen att upprätthålla en korrekt adressförteckning över prenumeranter, och utskick baserat på felaktiga uppgifter leder till resursförluster.

## Projekt initierade av kulturförvaltningen

I år samarbetar vi med andra föreningar och projektledare, vilket innebär att kulturförvaltningen visserligen initierar projekt men själv fortsätter att arbeta aktivt endast med två: intervjuer med medlemmar i lokalsamhället bosatta i Sverige samt förberedelserna inför estlandssvenskarnas VI sång- och dansfest. Intervjuprojektet ”Insamling av traditioner från estlandssvenskarnas efterkommande” leds av Kairi-Liis Habicht, och arbetet med repertoaren inför nästa sång- och dansfest samt relaterade frågor koordineras av Jana Stahl. Estlandssvenskarnas VI sång- och dansfest äger rum den 19 juni 2027.

I samarbete med andra föreningar har vi också funnit flera engagerade projektledare, tack vare vilka flera av våra initiativ förverkligas, däribland framförandet av

Ruhnu-bröllopet den 31 maj vid Estlands Nationalmuseum. Projektledare är Kairi Leivo. Dessutom finns det projekt som ännu söker tilläggsfinansiering – om dessa kan vi skriva när vi vet att de förverkligas. Kulturförvaltningen ser undervisning i svenska som en nyckel till kulturarvet och betonar även användningen av dialekten.

Vi har utökat samarbetet med projektledare från olika håll för att kunna använda den frigjorda tiden till att utveckla webbplatsen Visi-taiboland och för att inleda en bredare diskussion kring andra frågor.

### **Ett samhällsråd för reflektion kring den estlandssvenska kulturarvet och för att söka lösningar**

I år inleder vi, i samarbete med Aibolands lokalsamhällen, ett slags samhällelig tankesmedja med arbetsnamnet Rannarootsi Kultuurikoda. Syftet är att diskutera frågor som annars riskerar att bli utan tillräcklig uppmärksamhet och samarbete – sådant som kan hotas om vi inte aktivt håller det i fokus och verkar för att bevara kulturarvet.

Planerna för det första sammankallandet av kulturkammaren är under arbete, och vi hoppas snart kunna beskriva både dess innehåll och lokalsamhällellens förväntningar mer i detalj. Det samhälleliga rådet utgår i sina mål från kulturförvaltningens stadgar och Estlands lagstiftning.

### **Nya publikationer på väg**

De nya verk som ges ut inom kulturförvaltningens publikationsserie är antingen översättningar eller resultat av samarbetsprojekt. I historiska serien utkommer ett verk om bosättningshistorien och nutiden i Nucköområdet. Det har sammanställts av Ingegerd Lindström, som under lång tid ledde Rickul/Nuckö Hembygdsförening.

Margareta Hammerman och Lena Weesar har sammanställt en bok om Ormsös bindbongen, det vill säga stickpåsar där man bar stickor och material, som kvinnor använde när de stickade medan de gick eller stod. Det fanns ett talesätt att en kvinna vars händer inte flitigt stickade eller skapade andra hantverksföremål stod sysslolös som en man. Stickpåsar var spridda och i bruk i många områden i Aiboland och används även i dag.



### **Nya initiativ beroende av finansiering**

Varje organisations utveckling beror på resurser – både finansiering och människor. Kulturförvaltningen vill initiera en festival som presenterar Aiboland som helhet samt starta ett treårigt matprogram, vars syfte är att förbättra översikten över recept och deras spridning, så att de tas i bruk i vardagen och ligger till grund för nya produkter. Om vi lyckas återuppliva delar av mattraditionerna och organisera en årlig festival som fortsätter att lyfta fram det estlandssvenska arvet, får framtiden utvisa.

### **Hans Pöhls medalj har blivit mindre men förblir densamma till sitt innehåll**

Hans Pöhls medalj, som kulturförvaltningen har delat ut sedan 2015, är en av de tyngsta bronsmedaljerna. Till och med Sveriges kung uttryckte 2016 sin förvåning över dess tyngd. Vi har med glädje delat ut den till bärare av det estlandssvenska kulturarvet för deras insatser i att bevara och utveckla arvet, men med tiden har medaljen blivit allt dyrare att framställa.

Ett problem har också varit att mottagaren sällan kan bära medaljen offentligt, och den riskerar att bli liggande i en låda. Därför har vi förnyat medaljens form och gjort den mindre, så att den vid behov kan bäras på bröstet vid fler tillfällen.

Mottagarna utses av kulturförvaltningens kulturråd vid dess vårmöte, och medaljen delas ut vid ett sommarevenemang till en person som kulturrådet utser. Mottagaren behöver inte ha estlandssvenska rötter – nomineringen är inte beroende av etnisk bakgrund.

# Meid on märgatud

Igal aastal on märgatud mitut meie inimest. Selle aasta alguses on meile teadaolevalt saanud tunnustuse rannarootslaste kultuurikandjaist (selleks ei vaja me kõik sugugi eraldi medalit, et kultuurikandja roll oleks meie identiteedi osa) järgmised isikud:

Ajaloolane **Helgi Põllo**, kes on varem saanud presidendilt Valgetähe IV klassi teenetemärgi, sai sellel aastal Hiiumaa pärandihoidja nimelise tunnustuse. 2025. aastal valminud kogumiku „Rannarootslaste rahvarõivad” Hiiumaa rahvarõivaste kirjeldused on kirjutanud Helgi Põllo, kellel on olemas Reigi (rannarootsi murdes Röicks) kihelkonna rahvariided, mis on olnud rannarootslastega asustatud nagu Kärdlagi (rannarootsi murdes Kerdell). Ilma Helgi ideeta teha rannarootslaste rahvarõivastest näitus Eesti Rahva Muuseumis ei oleks praegu eestirootslaste eluolust ja ajaloost pajatavat suurnäitust „Rannarootslased. Estlandssvenskar. Randunud ja juurdunud”. Eesti Rahvakultuuri ja Käsitöö Selts pärjas teda auhinnaga Paikkonna Vedur 2025.

Vormsi pärimuse kandja **Ene Sarapuu** sai tiitli Läänemaa Sädeinimene 2025 kandjaks. Ene on Vormsi pärimusega tegelenud juba ajast, kui ta oli vallavanem. Tänapäeval on ta aktiivselt seotud kohaliku pärimuse tutvustamisega.

**Kristina Rajando** – Eesti Kultuurkapitali käsitöö aastapremia. Näitus „Ammu sätitud” loodi üheskoos Mae Kivilo ja Rene Türkiga ning anti pidulikult üle Arvo Pärtille pühendatud muusikamajas Ukuaru. Näitus oli avatud ERMi Heimtali muuseumiesisel ning esimene näitusetutvustus toimus Tallinnas Tammsaare pargis, kus näidati suurtel tahvlitel rahvariide ilu. Vormsi Vallavalitsus tänas 2026. aastal kõiki teose „Rannarootslaste rahvarõivad” kaasautoreid, sh Kristina Rajandot. Vormsi osa sisu kirjutasid raamatu jaoks valmis kolm vormsilast: **Kristina Rajando, Marju Tamm ja Yngve Rosenblad.**

Advokaat **Karolina Ullman** sai presidendilt riikliku teenetemärgi tema panuse eest Eesti-Rootsi suhete ning Eestis elava rootsi kogukonna edendamise. Karolina on olnud Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse juhatuse liige.

Teenetemärgi sai presidendilt ka ajakirjanik **Kaire Reiljan**, kelle töö ja loov lähenemine on rikastanud Eesti meediaruumi. Kaire on mitme kümnendi jooksul palju rannarootslaste tegemisi kajastanud ja on alati kohal, kui Aibolandis midagi toimub.



Jana Stahl FOTO: AIN LIIVA

Tunnustuse sai presidendilt rannarootslaste ajalugu uurinud ajaloolane ja Tallinna ülikooli vanemteadur **Aivar Põldvee**, kes panustas eesti raamatu aastasse raamatuloo uurijana. Harjumaa Muuseumis oli rannarootslaste lugu üks tema uurimisvaldkondi ja muuseumi väljaandeis on ta seda teemat mitmel korral käsitlenud. 2015/2016 oli muuseumis avatud näitus „Pakri laste kallisvara”.

Rahvatantsu ja -muusikaga pikka aega tegelenud **Juhan Bernadt** kui aasta tugi sai tunnustuse Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsilt pakrirootslaste kultuuri tagasitoomise eest Eesti kultuuripilti, mida ta on teinud nii teadmise, pühendumise kui ka isikliku kirega. Ta on olnud Pakri saarte kultuuri uurimise ja tutvustamise üks peamisi eestvedajaid ning panustanud oluliselt pärandi tõlkimisse ja mõtestamisse. Ta on eesti keelde tõlkinud Per Söderbäckki teose „Pakrirootslased”, mis on andnud juurde olulisi allikaid pakri kultuuri uurimisse. Koos abikaasaga on ta loonud MTÜ Känn Lurk Ne, tutvustamaks Pakri lugusid, tantsu ja muusikat.

**Tiiu Tulvik** pälvis Läänemaa sihtasutuse aastapremia aktiivse tegevuse eest rannarootsi kultuuripärandi hoidmisel. Ta on tuntud mitmes tegevuses, mis hõlmavad Noarootsi piirkonda, ja saanud Riguldi/Noarootsi Kodukandiühingu tunnustuse enda tegevuse eest aastal 2014.



Ene Sarapuu FOTO: SILVER RAIDLA



Tiit Tuuvik FOTO: SILVER RAIDLA



Eidi Leht FOTO: SILVER RAIDLA



Kristina Rajando, Mae Kivilo, Rene Türk FOTO: AIN LIIVA

Eesti Kultuurkapitali Läänemaa ekspertgrupp andis üle tunnustuspreemiad: **Eidi Leht** – kultuurielu edendamise eest Vormsil; **Ernst Göran Hoppe** – Rannarootsi Muuseumi tegevuse edendamise eest.

Eelmisel aastal andis Rootsi kuningas üle Bernadotte'i stipendiumi professor **Sofia Joonsile** teadustöök, mida Sofia Tartu ülikoolis aastal 2025 läbi viis. Sofia on pärit Naissaarelt ja on rannarootslaste pärimusmuusikaga seotud juba mitu kümnendit.

Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse juhatuse esimees **Jana Stahl** pälvis Eesti Kultuurkapitali peapreemia rahvakultuuri valdkonnas rannarootsi kultuuripärandi sihi-kindla hoidmise ja esiletoomise eest. Ta on olnud Pakri saarte saarevanem, saartega seotud mittetulundusühingute juhatuse liige ja üks kogukonna arengu eestvedajaid.

**Maret Tamjärv**, kes oli kogumiku „Rannarootslaste rahvarõivad“ toimetaja, pälvis mitu pärandihoidjatunnustust rahvarõivatemade edasikandmise ja hoidmise eest Hiiumaal ning Eesti Vabaõhumuuseumilt aasta

muuseumihariduseedendaja tunnustuse. Palju õnne Eesti Vabaõhumuuseumi teadussekretärile ja kordaminekuid edaspidiseks! Presidendi Valgetähe V klassi teenetemärgi pälvis veel rannarootslaste rahvarõivate kogu valmimise juures toimetanud **Anu Pink**, kes on pärandtehnoloog ja õppinud ka käsitööõpetajaks. Palju õnne temalegi!

Tänavu jõudis eelmisel aastal koostatud trükistest kaunimate raamatute hulka „Rannarootslased. Estlandssvenskar“, mille koostasid **Kristel Rattus**, **Reet Mark** ja **Ivi Tammaru**.

Žürii hinnangul oli tegemist väga põneva kujunduse ja keerulise trükitehnoloogiaga raamatuga. Keeruline plokilõikekoloreerimine on üllatavalt hästi õnnestunud. Kolmes eri keeles kaanekujundused on samuti leidlik ja nutikas lähenemine. Raamatu saad soetada endale Eesti Rahva Muuseumist.

Tallinna Rootsi-Mihkli koguduse sekretär **Karin Bergile** anti üle koguduse teenetemärk 25-aastase tööpanuse eest.

# Vi har uppmärksammats

Varje år har flera av våra personer uppmärksammats. I början av detta år har, såvitt vi vet, följande personer bland kulturbärare inom det estlandssvenska kulturarvet fått erkännanden (för detta behöver vi naturligtvis inte alla en separat medalj – rollen som kulturbärare är en del av vår identitet):

Historikern **Helgi Põllo**, som tidigare har tilldelats Vita stjärnans orden av IV klass av presidenten, fick i år utmärkelsen Dagös kulturarvsbärare. Beskrivningarna av Dagös folkdräkter i samlingsverket "Estlandssvenskarnas folkdräkt" från 2025 har skrivits av Helgi Põllo, som själv har folkdräkter från Reigi (på estlandssvensk dialekt Röicks), en socken som liksom Kärddla (på estlandssvensk dialekt Kerdell) varit bebodd av estlandssvenskar. Utan Helgis idé att göra en utställning om estlandssvenska folkdräkter vid Estniska nationalmuseet skulle den stora utställningen "Estlandssvenskar. De som steg i land och slog rot" om estlandssvenskarnas liv och historia inte finnas i dag. Estniska folkkultur- och hantverksföreningen tilldelade henne priset Paikkonna Vedur 2025.

Bäraren av Ormsös traditioner, **Ene Sarapuu**, fick titeln Läänemaa Sädeinimene 2025. Ene har arbetat med Ormsös traditioner sedan sin tid som kommunchef och är fortfarande aktiv i att presentera det lokala kulturarvet.

**Kristina Rajando** – Estlands Kulturkapitals årspris inom hantverk. Utställningen "Ammu säititud" skapades tillsammans med Mae Kivilo och Rene Türk och överlämnades högtidligen i Ukuaru, musikcentrumet tillägnat Arvo Pärt. Utställningen var öppen vid Heimtali-museet under Estlands nationalmuseum och den första presentationen hölls i Tammsaare-parken i Tallinn, där folkdräkternas skönhet visades på stora tavlor. Vormsi kommun tackade år 2026 alla medförfattare till verket "Estlandssvenskarnas folkdräkt", däribland Kristina Rajando. Avsnittet om Ormsö skrevs



Kaire Reiljan, Alar Karis FOTO: RAGO PAJULA



Karolina Ullman, Alar Karis FOTO: RAGO PAJULA

av tre Ormsöbor: **Kristina Rajando, Marju Tamm** och **Yngve Rosenblad**.

Advokaten **Karolina Ullman** fick en statlig utmärkelse av presidenten för sitt bidrag till relationerna mellan Estland och Sverige samt till utvecklingen av den svenska gemenskapen i Estland. Karolina har varit styrelseledamot i Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning.

Journalisten **Kaire Reiljan** tilldelades också presidentens utmärkelse. Hennes arbete och kreativa angreppssätt har berikat det estniska medielandskapet. Under flera decennier har hon uppmärksammat estlandssvenskarnas verksamhet och är alltid närvarande när något händer i Aiboland.

Erkännande fick även historikern och seniorforskaren vid Tallinns universitet, **Aivar Põldvee**, som har forskat i estlandssvenskarnas historia och bidragit till bokåret som forskare inom bokhistoria. Vid Harjumaa Museum har estlandssvenskarnas historia varit ett av hans forskningsområden, och han har behandlat ämnet vid flera tillfällen i museets publikationer. År 2015/2016 visades utställningen "Pakrilaste kallisvara" i museet.

**Juhan Bernadt**, som länge varit verksam inom folkdans och folkmusik, fick som Årets stödperson erkännande av Estniska Folkdans- och Folkmusikföreningen för sitt arbete med att återföra rågövenskarnas kultur



Sofia Joons FOTO: MARKUS SEIN

till det estniska kulturlivet – ett arbete han har utfört med kunskap, engagemang och personlig passion.. Han har varit en av de främsta initiativtagarna till forskning och presentation av Rågöarnas kultur samt bidragit väsentligt till översättningen och förmedlingen av kulturarvet. Han har översatt Per Söderbäcks verk "Rågöborna" till estniska, vilket har tillfört viktiga källor till forskningen om Rågöarnas kulturarv. Tillsammans med sin hustru har han grundat MTÜ Känn Lurk Ne för att presentera rågöbornas berättelser, dans och musik.

**Tiiu Tulvik** tilldelades Läänemaa stiftelses årspris för sitt aktiva arbete med att bevara det estlandssvenska kulturarvet. Hon är känd för sin verksamhet i Nucköområdet och fick redan 2014 erkännande av Rickul/Nuckö Hembygdsförening.

Estlands Kulturkapitals expertgrupp i Läänemaa delade ut erkännandepriiser: **Eidi Leht** – för utveckling av kulturlivet på Ormsö; **Ernst Göran Hoppe** – för utveckling av verksamheten vid Aibolands museum.

Förra året överlämnade Sveriges kung Bernadotte-stipendiet till professor **Sofia Joons** för forskningsarbete som hon genomförde vid Tartu universitet år 2025. Sofia är från Nargö och har varit knuten till estlandssvenskarnas traditionsmusik i flera decennier.

Ordföranden för Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning, **Jana Stahl**, tilldelades Estlands Kulturkapitals huvudpris inom folkkultur för sitt målmedvetna arbete med att bevara och lyfta fram det estlandssvenska kulturarvet. Hon har varit öarnas äldste för Rågöarna, styrelseledamot i flera ideella organisationer kopplade till öarna



FOTO: EKO LAINJÄRV

"25 kauneimat Eesti raamatut 2025" autasustamine. Auhinna võtavad vastu näitusekataloogi kujundajad Marje ja Martin Eelma / Prisceremoni för "Årets 25 vackraste böcker i Estland 2025". Priset tas emot av katalogens formgivare Marje och Martin Eelma



Anu Pink, Alar Karis FOTO: RAIGO PAJUJA



Aivar Pöldvee, Alar Karis FOTO: RAIGO PAJUJA

och en av drivkrafterna bakom samhällsutvecklingen.

**Maret Tamjärv**, redaktör för samlingsverket "Estlandssvenskarnas folkdräkt", fick flera erkännanden som kulturarvsbärare för sitt arbete med att föra vidare och bevara kunskapen om folkdräkter på Dagö samt utmärkelsen årets museipedagogiska främjare från Estniska friluftsmuseet. Stort grattis till forskningssekreteraren vid Estniska friluftsmuseet och lycka till framöver! Presidentens Vita stjärnans orden av V klass tilldelades även **Anu Pink**, som arbetade med tillkomsten av samlingsverket om estlandssvenska folkdräkter. Hon är kulturarvsteknolog och utbildad slöjdlärare. Grattis även till henne!

I år nådde publikationen "Rannarootslased. Estlandssvenskar", som sammanställdes förra året av **Kristel Rattus**, **Reet Mark** och **Ivi Tammaru**, listan över årets vackraste böcker. Enligt juryn var det fråga om en mycket spännande förmgivning och en tekniskt krävande tryckprocess. Den avancerade blockskärningskoloreringen har lyckats överraskande väl. Omslagen på tre olika språk är också en fyndig och smart lösning. Boken kan köpas vid Estlands nationalmuseum.

**Karin Berg**, sekreterare i Svenska St. Mikael's kyrkan i Tallinn, tilldelades församlingens utmärkelse för 25 års arbetsinsats.

# Euroopa Komisjon algatas konsultatsiooni EL saarte arenguks ühise raamistiku loomiseks

Konsultatsioon viidi läbi küsimustikuna. Kõiki huvilisi kutikuti ettepanekuid tegema. Algatega ei looda uut rahastamisvoogu ega seadusandlikke ettepanekuid EL tasandil. Eestirootslaste kultuuriomavalitsus osaleb Eesti Saarte Kogu MTÜ töös, et tugevdada saarte kogukondi, mille hulka kuulub mitu varem rannarootslastega asustatud saart. Seetõttu avaldame ettepaneku muutmata kujul ja samas mahus, nagu Eesti Saarte Kogu selle Euroopa Komisjonile esitas.

Eesti Saarte Kogu (Association of Estonian Islands, inglise k) loodi aastal 1992 ja ühingu liikmeks on 19 saart. Eesti Saarte Kogu initsiatiivil algatati ja võeti vastu aastal 2003 Püsiastutusega väikesaarte seadus, kuid seadust on kahjuks Eesti seadusandja poolt viimasel aastal muudetud osalusdemokraatia vähendamise suunas. Suurimaks probleemiks on riikliku saartepoliitika puudumine, mis toetuks teaduspõhistele uuringutele, arvestaks saarte püsigukondade arvamusega ja testiks erinevaid strateegiaid pilootprojektide toel, et tagada erinevate strateegiatega sobivust konkreetsele saarele.

**Oleme seisukohal et loodav EL strateegia peab võimaldama saartele luua tegelikkust arvestavalt erisusi, mis võtavad arvesse nii konkreetse saare keskkonna kui püsigukondade eripärad. Lahendused saavad sündida ainult tegelikku olukorda arvestades.**

1. Saarte püsigukondade tugevdamine peaks toimuma avaliku sektori asutuste, ülikoolide ja teadusasutuste koostöös. Praeguseks ei ole loodud piisavalt eeldusi püsigukondade tugevdamiseks. Tegelikult täpselt peegeldavad andmebaasid ja nende põhjal tuvastatud

arengud, peavad olema abiks tulemuslike lahenduste leidmisel erinevates valdkondades. Olemasolevad poliitikameetmed ei võta arvesse konkreetse saare tegelikku olukorda, sest saared erinevad mitmete näitajate poolest. Euroopa Liidu sees on saared veelgi suuremate erinevustega (kliimaatilised erinevused, transpordiühendused, rahvastiku suurus ja koosseis jne) kui riigisiselt. **Ülioluline on tagada EL saarte strateegia suunistes samasugune kavandatavate meetmete paindlikkus tulenevalt saarte eripäradest nagu tehakse siseriiklikult, sh suuremate saarte (Eesti mõistes suursaarte) ja väikesaarte erinevusi arvestades.** Toetame Euroopa Väikesaarte Ühenduse (European Small Islands Federation, inglise k) liikmena mõtet, et ennekõike väikesaare enda kogukonnad, keda toetavad avalike institutsioonide teadurid, aitavad välja selgitada iga konkreetse ehk oma saare arenguvajadused ja võimalused. Seeläbi suureneb kogukondade endi vastutus nii otsuste tegemisel kui nende realiseerimisel ehk püsigukondade osalusdemokraatia. See aitab kindlasti kaasa aastaringselt saarel elavate püsigukondade säilimisele.

2. Poliitikameetmed on olemas ja väiksemad toetused ka kättesaadavad, kuid paljud meetmed ei tööta, sest ei lähtu reaalsest olukorrast konkreetset saarel kuni saarte eripärade täieliku eitamiseni.

Väikesaarte kogukondadel on hetkel oluliselt keerulisem taotleda rahastust EL programmidest kuna sageli napib selleks inim- ja raharesursi, kasusaajate hulk on väiksem ning tuleks kindlasti arvestada rahastamismudelite väljatöötamisel ja rakendamisel. EL poliitika peaks

võimaldama saarte elanikel ja ettevõtjatel säilitada elujõulist kohalikku majandust. Ka siseriiklikud toetusprogrammid peaksid lähtuma tegelikust olukorrast ja kohanduma saarte püsigukondade erinevate ootustega. EL vastavad poliitikad koos siseriikliku õigus- ja maksukeskkonnaga peaksid soodustama mitmekesisest ettevõtlust saartel ja seda sõltuvalt konkreetse saare eripäradest. Erinevused lubatavates erisustes saarte vahel võrdsustavad tingimusi, mis võimaldab saarte püsigukondadel tugevneda ja ilma skeemitamata osaleda oma saare ettevõtluse ja kogukondliku elu edendamisel.

Eesti Püsiastutusega väikesaarte seaduse väljatöötamisel lähtuti vanadest ka ajaloolistest traditsioonidest ja kogukondade vajadustest ning see on ostunud postitiivseks. Eesti Saarte Kogu teostab seiret seaduse toimimise osas ja teeb ettepanekuid seaduse muutmiseks muutuvast ajast kaasates saarte kogukondi.

## Transpordiühendused

3. Saarte püsigukondade jaoks ei ole transpordiühendused mugavusteenused, vaid oluline ühendus kodupaiga ja mandri vahel. Võtmeküsimuseks elukeskkonna ja püsigukondade elujõulisuse tagamisel on, et saarte väikesadamad peavad saama riikliku transpordi infrastruktuuri lahutamatuks osaks analoogselt teede infrastruktuuriga, mille kasutamise eest ei võeta püsielanike käest tasu ei otse ega seonduvate kaudsete maksude kaudu. Sealhulgas peaks olema tagatud jäämurdmine väikesadamates. Keerulistes ilmaoludes, mis võivad tekitada erakordseid olukordi, tuleb

riiklikult tagada piisav alternatiiv elutähtsate kaupade veoks ja teenuste osutamiseks saarte elanikele. Ühenduse katkemisel saartega peab riigil olema varuplaan, et isolatsiooni jäänud kogukondi varustada esmavajalikuga. Eriolukorras võib olla üheks lahenduseks parem ja tihedam koostöö lähiriikidega. Riiklike transporditeenuste arendamisel ja selleks vajalike transpordivahendite soetamisel tuleks rohkem kui seni arvestada püsigukonna teadmistega.

## Energeetika

Energeetikalahenduste arendamisel on mõõdapäasmatu kaasata ja arvestada kohalike kogukondade seisukohtadega. Praegu piirdub kaasamine ainult informeerimise ja tagasiside küsimisega, mis osutub paljudel juhtudel formaalsuseks. Kahjuks ei nähta saarte kogukondi väärtusliku ressursina enda saare jaoks sobivate energialahenduste loomisprotsessis ja kasutuselevõtus nii ettevõtjatele kui ka elanikele, mis ohustab taaskord, ennekõike väikesaarte püsigukondi.

## Maaomand

Vajalikud on meetmed, mis annaksid maade omandamisel eelise saare püsielanikele. Sageli on püsielanikele probleemiks kõrge maa rendihind või ka keerukus saada kontakti maaomanikega, kes elavad teises riigis.

Maade ostmine kohalike poolt on probleemne, sest maid müüakse sageli tervikpaketina (kinnistu koosneb mitmest lahus maatükist), mille hind on väga kõrge ning kohalikele elanikel puudub ressurss ja vahel ka otsene vajadus mitme kinnistu/katastriüksuse omandamiseks. See ei toeta saare püsielu säilimist ja saare arengu- ja julgeolekuvõimalusi ning ei aita kaasa rikkaliku loodus- ja kultuuripärandi säilimisele.

Osadel saartel on samadel põhjustel probleemiks ka ühiskondlike hoonete või avalike teenuste jaoks vajalike ehitiste tarbeks vajaliku ja

sobiva maa puudumine. Maa kõrge müügihinnast sõltuvalt ei suuda kohalikud omavalitsused maad soetada ei avalike teenuste parendamiseks ega vajadusel ka saarele tavapärase looduskeskkonna säilitamiseks. Saarte looduskeskkonna ja liigirikkuse säilimiseks on vajalik inimtegevus (karjatamine, niitmine, hooldusraie jm tegevused). Liigirikkuse säilitamine ei ole samas piisavalt väärtustatud. Nõuded põllumajandusettevõtetele on aeg-ajalt põhjendamatuult ranged või absurdsed. Ametnikel, kes teevad kaugetes kabinettides otsuseid napib teadmisi tegelikust olukorrast ja otsustamisel puudub arusaam saarte eluolust.

## Traditsioonilise elulaadi säilitamine keskkonna kaitseks ja saarte kultuuripärandi alahoiuks

Erinevate reeglite väljatöötamisel on oluline, et ametnike vahetumisel ei katkeks arutelud juba arutluse all olevates küsimustes ning juba kehtestatud reeglid ei muutuks põhjendamatuult kiiresti, vaid lähtutakse rohkem traditsioonide säilitamise vajadusest, mida ülereguleerimine välja suretab. **Kokkulepitud poliitikatel peaks olema tagatud mõistlik järjepidevus, et vähendada ettevõtlussektori ja kogukondade stressi pidevalt muutuvates tingimustes.** Traditsioonilise elulaadi säilitamine peab olema eesmärk, mille alusel toetatakse nii kohalikku põllumajandust, karjandust, metsandust, jahindust jt valdkondi ning toetama esmajoones keskkonnahoidu. Ilmselgelt on vaja kohandada üleriiklikke keskkonnakaitselisi regulatsioone saartel ja eriti väikesaartel konkreetse saare elukeskkonnast ja kultuuripärandist lähtuvalt.

## Madalamad maksumäärad

Vajalikud on täiendavad regionaalsed maksusoodustused, Eesti saarte puhul eelistatuna käibemaksuerisused.

Madalamat käibemaksu on Eestis rakendatud peamiselt parvlaeva ja lennuühenduste piletite maksustamisel, kuid see ei kata piisavalt saarte elanike ja ettevõtjate saarelisest paiknemisest tulenevaid lisakulusid.

Soovime soodustusi autode maksustamisel (automaks) neile, kes saarele ei pääse autoga üle mere ehk puudub praamiühendus ja peavad omama seetõttu kahte autot, nii mandriosa/suursaare kui ka konkreetse väikesaare sadamas.

Kohalikud omavalitsused saavad otsustada maamaksu määra ja koduomaniku soodustuse suuruse üle, kuid eriti saarte maksubaasi vähesuse tõttu eeldame, et ka üleriiklikult ja EL tasemel soositakse vastavate regulatsioonide kaudu saarte ja väikesaarte püsielanikke soodustingimustel kodualuse ja ennekõike maaharimiseks ning loomakasvatamiseks vajalike maade maksustamist.

## Valitsemisvormi valik

Osadele saartele sobiks paremini **otsedemokraatia valitsemisvorm**, mille sobivust konkreetse saare kogukonna jaoks saaks **katsetada pilootprojekti abil**. Eesti Vabariigi tänane valitsemise korraldus on liigselt poliitiliste erakondade keskne ja väikestes kogukondades on selline süsteem mittetoimiv. Kahjuks võib Eestis tuua näiteid, kus seadusi on muudetud ja seeläbi osalusdemokraatia väikesaartel vähenenud.

Üks otsedemokraatia võimalike vorme on Eestis Püsiastutusega väikesaarte seaduses ära toodud võimalus üldkogu näol ehk saare püsielanike üldkoosolek ja eriti saartel, millel puudub omavalitsus. See annab enamikule väikesaare kogukonnast võimaluse osaleda oma saarega seotud küsimuste arutamisel ja otsustamisel.

Eesti Püsiastutusega väikesaarte seaduses vajaks üldkogu koosseisu määratlus seadusandja poolt täpsustamist kuna Rahvastikuregistri seaduse alusel elukoha sissekirjutus

ei ole saare püsielaniku määratlemiseks piisav alus. Rahvastikuregistri erisus oleks vajalik ka selleks, et korrastada riiklike ja kohalike maksude tasumine lähtuvalt elamisest väikesaarel. Rahvastikuregistri õigsusest oleneb nii teenuste kui hüvede õiglane jaotus ning eriolukorras vajab riik täpseid andmeid elanike paiknemise kohta.

4. Eesti saarte rahvastikku iseloomustab süvenev vananemine ja elanikkonna vähenemine, mis on tingitud madalast sündimusest ja tööealiste lahkumisest kodukohast

või välismaale. **Riiklikul tasandil on võetud suund kohanemisele muutuva rahvastiku tingimustes, mis ei ole saarte ja eriti väikesaarte tühjenemise kontekstis piisavalt suunatud saarte elanikkonna säilimisele.**

Noortele on vaja stabiilset aastaringset tööhõivet, noorte ettevõtjate toetamist, usaldusväärset digitaalset ühenduvust, kättesaadavaid haridus- ja koolitusvõimalusi ning sobivat eluaset. Ülilairiba, 5-G ja stabiilne elektrivõrk looks kaugtöökohti ning annaks võimaluse luua

lisaks töökohti ka saartel, kus asustus on praegu algusjärgus, kuid on olnud varem püsivalt asustatud.

Noorte valikul on oluline ka taskukohaste hindadega eluasemete soetamine ja maa omandamine ettevõtluseks lihtsustatud korras ja soodustingimustel. Samuti on oluline kvaliteetsete teenuste puudumine (arstiabi, alusharidus jne), mida noored oluliseks peavad. Eriti oluline on taskukohaste ja igapäevaselt toimivate transportiühenduste olemasolu. Väheste ressursside juures tuleks teha suuremat koostööd erinevate riikide vahel.

## Europeiska kommissionen inledde samråd om en gemensam ram för utvecklingen av EU:s öar

**S**amrådet genomfördes i form av en enkät. Alla intresserade uppmanades att lämna förslag. Initiativet innebär varken en ny finansieringsmekanism eller lagstiftningsförslag på EU-nivå. Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning deltar i arbetet inom Estniska Öars Förbund (ESK) för att stärka öarnas lokalsamhällen, däribland flera öar som tidigare varit bebodda av estlandssvenskar. Därför publicerar vi förslaget i oförändrad form, i samma omfattning som ESK överlämnade det till Europeiska kommissionen.

Estniska Öars Förbund (ESK) grundades 1992 och har 19 öar som medlemmar. På dess initiativ utarbetades och antogs 2003 [lagen om små öar med permanent bosättning](#), men den har tyvärr under det senaste året ändrats av lagstiftaren i en riktning som minskar deltagardemokratien. Det största problemet är avsaknaden av en nationell öpolitik som bygger på vetenskapliga studier, beaktar lokalsamhällenas synpunkter och prövar olika strate-

gier genom pilotprojekt, för att säkerställa att de lämpar sig för varje enskild ö.

**Vi anser att den EU-strategi som nu tas fram måste möjliggöra lokalt anpassade lösningar som tar hänsyn till både varje ö:s miljö och de bofasta lokalsamhällenas särdrag. Lösningar kan endast växa fram med utgångspunkt i den faktiska situationen.**

1. Stärkandet av öarnas bofasta lokalsamhällen bör ske i samarbete mellan offentliga institutioner, universitet och forskningsinstitut. I dagsläget saknas tillräckliga förutsättningar för detta. Databaser som speglar verkligheten och de utvecklingar som identifieras utifrån dessa bör bidra till att hitta effektiva lösningar inom olika områden. Nuvarande politiska åtgärder tar inte hänsyn till den faktiska situationen på enskilda öar, trots att öarna skiljer sig åt i många avseenden.

Inom EU är skillnaderna mellan öarna ännu större än inom enskilda

länder (klimat, transportförbindelser, befolkningsstorlek och sammansättning m.m.). Det är därför avgörande att EU:s östrategi möjliggör samma flexibilitet som nationella system, med hänsyn till skillnader mellan större och mindre öar. Som medlem i European Small Islands Federation stöder vi tanken att det i första hand är lokalsamhällena själva, med stöd av forskare, som identifierar sina utvecklingsbehov och möjligheter. Detta stärker ansvar och deltagardemokrati samt bidrar till att bevara bofasta samhällen året runt.

2. Politiska åtgärder finns och mindre stöd är tillgängliga, **men många av dem fungerar bristfälligt eftersom de inte utgår från den faktiska situationen på den enskilda ön och ibland bortser från öarnas särdrag.**

För små öars lokalsamhällen är det ofta svårare att ansöka om finansiering från EU-program, eftersom det saknas tillräckliga personella och ekonomiska resurser och antalet mottagare är mindre. Detta bör be-

aktas vid utformning och genomförande av finansieringsmodeller. EU:s politik bör göra det möjligt för invånare och företagare att upprätthålla en livskraftig lokal ekonomi.

Även nationella stödprogram bör utgå från verkliga förhållanden och anpassas till lokalsamhällets behov. EU:s politik, tillsammans med nationell lagstiftning och skattesystem, bör främja ett mångsidigt näringsliv på öarna, anpassat till varje ö:s förutsättningar. Flexibla regler och riktade undantag bidrar till mer jämlika villkor och stärker lokalsamhällets möjligheter att delta i näringsliv och samhällsliv.

Lagen om små öar med permanent bosättning har i många avseenden visat sig fungera väl. ESK följer lagens tillämpning och lämnar förslag till ändringar i samarbete med öarnas lokalsamhällen.

## Transportförbindelser

3. För öarnas bofasta invånare är transportförbindelser inte en bekvämlighetstjänst utan en livsnödvändig länk mellan hemorten och fastlandet. **Småhamnar bör utgöra en integrerad del av den nationella transportinfrastrukturen, i likhet med vägnätet, utan avgifter för bofasta invånare. Även isbrytning i småhamnar bör säkerställas.**

Vid svåra väderförhållanden, som kan leda till exceptionella situationer, måste staten garantera alternativa lösningar för transport av livsnödvändiga varor och tjänster. Vid avbrott i förbindelserna bör det finnas beredskapsplaner för att förse isolerade samhällen med det nödvändigaste. I sådana situationer kan ett närmare samarbete med grannländer vara en lösning.

Vid utveckling av transporttjänster och upphandling av transportmedel bör lokalsamhällets kunskap i större utsträckning än i dag tas tillvara.

## Energi

Vid utveckling av energilösningar är det nödvändigt att involvera

och beakta lokalsamhällets synpunkter. I dag begränsas detta ofta till information och formell återkoppling, vilket i praktiken blir en formalitet. Lokalsamhällena ses därmed inte som en tillräckligt värdefull resurs i processen att utveckla och införa energilösningar, vilket särskilt riskerar att påverka små öars framtid.

## Markägande

**Det behövs åtgärder som ger bofasta invånare företräde vid markförvärv.** Höga priser och svårigheter att kontakta markägare som bor utomlands utgör hinder.

Mark säljs ofta i större paket, vilket gör priset högt och försvårar lokalt ägande. Detta påverkar negativt möjligheterna att bevara permanent bosättning, utveckling och säkerhet samt natur- och kulturarv.

På vissa öar saknas även lämplig mark för offentliga byggnader och service. Kommunerna saknar ofta resurser att förvärva mark, vilket försvårar både serviceutveckling och naturvård. Aktiv markanvändning, såsom bete och slätter, är nödvändig för att bevara biologisk mångfald, men värderas inte tillräckligt. Regelverk kan dessutom vara oproportionerliga och sakna lokal förankring.

## Traditionellt levnadssätt

Vid utformning av regelverk är det viktigt att kontinuitet säkerställs och att regler inte förändras alltför snabbt. Överreglering riskerar att tränga undan traditioner. **Stabilitet i politiken minskar osäkerhet för både företag och lokalsamhällen.**

Bevarandet av traditionella levnadssätt bör vara ett centralt mål och stödja lokalt jordbruk, skogsbruk, djurhållning och andra verksamheter som bidrar till miljövård och kulturarvets fortlevnad.

## Skatter

**Regionala skattelättnader behövs, särskilt i form av momsjusteringar.** Nuvarande åtgärder täcker

inte de merkostnader som öars läge medför för invånare och företagare.

Även lättnader i fordonsbeskattning bör övervägas i situationer där transportförhållanden kräver särskilda lösningar. Lokala och nationella skattesystem bör i större utsträckning ta hänsyn till öars förutsättningar.

## Val av styrningsmodell

På vissa öar kan **direkt demokrati** vara en mer ändamålsenlig styrningsform. Detta kan **prövas genom pilotprojekt** anpassade till enskilda öars behov.

Ett exempel är möjligheten till allmänna möten enligt lagen om små öar med permanent bosättning, vilket ger invånarna möjlighet att delta i beslut som rör deras ö, särskilt där egen kommun saknas.

Definitionen av bofast invånare behöver dock förtydligas, eftersom folkbokföring inte alltid ger en korrekt bild. Tillförlitliga uppgifter är avgörande för rättvis resursfördelning och fungerande krisberedskap.

4. Befolkningen på Estlands öar präglas av åldrande och minskning, främst till följd av låg nativitet och utflyttning. **Nuvarande politik är inte tillräckligt inriktad på att bevara befolkningen, särskilt på små öar.**

För unga är det avgörande med stabil sysselsättning, stöd till företagande, tillförlitlig digital uppkoppling, utbildningsmöjligheter och tillgång till bostäder. Snabbt internet och stabil energiförsörjning möjliggör distansarbete och kan bidra till nya arbetstillfällen även på mindre öar.

Tillgång till bostäder till rimliga priser, mark för företagande samt fungerande service och transportförbindelser är avgörande faktorer för ungas val att stanna eller återvända. Vid begränsade resurser bör samarbetet mellan olika länder stärkas.

## „Väikesed paadid ja suur põgenemine“

Teise maailmasõja viimasel, 1944. aasta sügisel põgenes okupeeritud Balti riikidest üle tormise Lääne-mere Rootsi enam kui 30 000 inimest, peamiselt eestlased. Nende dramaatiliste sündmuste jäljed on veel tänapäevalgi Rootsi idarannikul alles. Mirja Arnshav (sünd 1977) on Rootsi mere ja transpordialaloo muuseumite (SMTM) arheoloog ja teaduskoordinaator. Raamatu tõlkis eesti keelde Ivar Rüütli ja seda on võimalik osta Argo Kirjastuse kodulehelt.



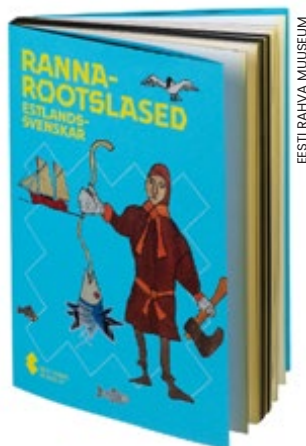
## „De små båtarna och den stora flykten“

Under andra världskrigets sista år, hösten 1944, flydde över 30 000 människor – huvudsakligen ester – från de ockuperade baltiska länderna över det stormiga Östersjön till Sverige. Spåren av dessa dramatiska händelser finns ännu i dag kvar längs Sveriges östkust. Mirja Arnshav (f. 1977) är arkeolog och forskningskoordinator vid Statens maritima och transporthistoriska museer (SMTM). Boken har översatts till estniska av Ivar Rüütli och kan köpas via Argo Kirjastuss webbplats.

## Näitusekataloog „Rannarootslased. Estlandssvenskar“

Artiklikogumik „Rannarootslased. Estlandssvenskar“ täiendab ERMi Eesti rannarootslaste kultuuripärandit käsitlevat näitust, pakkudes põnevat lisalugemist.

Väljaandja: Eesti Rahva Muuseum. Kataloog on müügil Eesti Rahva Muuseumis Tartus ja Rannarootsi Muuseumis Haapsalus.



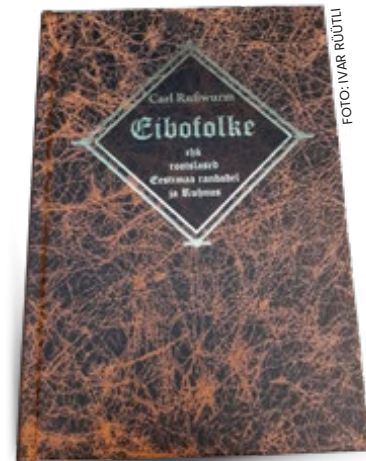
## Utställningskatalog „Rannarootslased. Estlandssvenskar“

Utställningskatalogen kompletterar utställningen om estlandssvensk kulturarv på Estlands Nationalmuseum.

Utgivare: Estlands Nationalmuseum. Katalogen finns till försäljning på Estlands nationalmuseum i Tartu och på Aibolands museum i Haapsal.

## „Ka väike võib olla suur. Pakri saared pildikeeles“

Raamatu pealkiri sündis Pakri saartele eriomasest töigast, et Väike-Pakri on pindalalt suurem kui Suur-Pakri. Väljaandmist toetasid Eesti Kultuurkapital ja Lääne-Harju vald. Raamat on müügil Rannarootsi Muuseumis Haapsalus.



## „Eibofolke ehk rootslased Eestimaa randadel ja Ruhnus“

Kordustrukk on ilmunud Eestirootsi Akadeemia initsiatiivil ühest olulisemast raamatust, Carl Russwurmi „Eibofolke ehk rootslased Eestimaa randadel ja Ruhnus“, mis ilmus esmakordselt saksakeelsena 1855. aastal. Eesti keelde tõlkis raamatu Ivar Rüütli aastal 2015. Raamat on müügil Rannarootsi Muuseumis Haapsalus ja Eesti Rahva Muuseumis Tartus.

Et nytryck av en av de viktigaste böckerna om estlandssvenskar har också kommit ut på initiativ av Estlandssvenskarnas akademi: Carl Russwurms verk „Eibofolke ehk rootslased Eestimaa randadel ja Ruhnus“ (på tyska: Eibofolke, oder die Schweden an den Küsten Ehstlands und auf Runö, 1855). Boken översattes till estniska av Ivar Rüütli år 2015. Den finns till försäljning på Aibolands museum i Haapsal och Estlands Nationalmuseum i Tartu.



## „Även det lilla kan vara stort. Rågöarna i bildspråk“

Bokens titel bygger på det för Rågöarna karakteristiska faktumet att Lilla Rågö till ytan är större än Stora Rågö. Utgivningen har fått stöd av Eesti Kultuurkapital och Lääne-Harju vald. Boken finns till försäljning på Aibolands museum i Haapsal.



## „Rannarootslaste rahvarõivad“

Eestirootslaste kultuuriomavalitsus andis välja raamatu „Rannarootslaste rahvarõivad“, mis on rikkalikult illustreeritud rannarootsi alade rahvarõivaid tutvustav tervikteos. Raamat koondab endasse kõikide ajalooliste asulade rahvarõivaste valmistamise ja kandmise traditsioonid, kus rahvariite kandmine või allikad sellele on tänaseks säilinud. Raamatu artiklite autorid on Ivar Rüütli (sissejuhatuseks rannarootslaste asustuslugu ja eestirootslaste uurimisest), Juta Holst (rannarootslaseks olemisest ja Põhjamaade muuseumide kogudest). Seejärel Vormsi rahvarõivaste osa autoriteks on Kristina Rajando, Yngve Rosenblad ja Marju Tamm. Noarootsi piirkonda kirjeldab Violetta Riidas, Pakri saari koos Vihterpaluga Lembe Maria Sihvre, Ruhnut Külli Uustal ja Hiiumaad Helgi Põllo. 440 lk. Raamatu valmimist toetasid Eesti Rahvakultuuri Keskus, Eesti Kultuurkapital ja MTÜ Pakri Rannad.

Estlandssvenskarnas kulturförvaltning gav ut boken Estlandssvenskarnas folkdräkter (Rannarootslaste rahvarõivad), ett rikt illustrerat verk som presenterar folkdräkterna från alla historiska estlandssvenska bosättningsområden. Boken samlar kunskap om tillverkning och bruk av traditionella dräkter i de områden där dräktbärande traditioner eller källor fortfarande är bevarade. Artikelförfattarna är Ivar Rüütli (om estlandssvensk bosättningshistoria och forskning), Juta Holst (om identitet och museisamlingar i Norden), Kristina Rajando, Yngve Rosenblad och Marju Tamm (Ormsö), Violetta Riidas (Nuckö), Lembe Maria Sihvre (Rågöarna och Vippal), Külli Uustal (Runö) och Helgi Põllo (Dagö). 440 sidor. Utgivningen av boken möjliggjordes med stöd från Estniska Folkkulturcentret, Estlands Kulturkapital och MTÜ Pakri Rannad.



## Raamat Bernhard Schmidist

Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus koostöös Argo Kirjastusega andis välja raamatu Naissaarelt pärit leiutajast Bernhard Schmidist. Raamatu fookus on maailmakuulsa astro-optiku elutööl. Raamatu kolleegiumisse kuulusid: Kristina Rosen (naissaarlaste järeltulija), Ingvar Svanberg, Walter Stephani, Hele Kiimann, Mattias Reinholdson. Nõustasid ja tõlkisid: Maarja Madisson, Ivar Rüütli ja Matthias Bolliger. Raamat ilmus augustis eesti ja rootsi keeles eraldi. Raamatu sihtgrupp on kõik astronoomia huvilised ja Bernhard Schmidti elutööst huvitatud.

## Boken om Bernhard Schmidt

Estlandssvenskarnas kulturförvaltning gav i samarbete med förlaget Argo ut en bok om uppfinnaren Bernhard Schmidt, bördig från Nargö. Boken fokuserar på den världsberömda astrooptikerns livsverk. Redaktionsgruppen bestod av Kristina Rosen (ätling till nargöbor), Ingvar Svanberg, Walter Stephani, Hele Kiimann och Mattias Reinholdson. Rådgivare och översättare: Maarja Madisson, Ivar Rüütli och Matthias Bolliger. Boken utkom i augusti och publicerades i två separata versioner – på estniska och på svenska. Den riktar sig till alla med intresse för astronomi och Bernhard Schmidts livsgärning.

# Vormsö kevade munasupp\*

KAIRI-LIIS HABICHT

## Vormsö vårens äggsoppa\*

Vanasti oli elu maal tempokas ja Vormsi naisedki pidid kõigi muude toimetuste kõrvalt leidma aega perele toidu valmistamiseks. Seetõttu oli igapäevane toidulaud väga lihtne ja koosnes kiiresti valmistatavast toidust.

Pühade eel võeti siiski aega ja pühenduti aeganõudvatele retseptidele.

Retsept pärineb Eesti proualt, kes oli nooruses Vormsil rikkas taluperes teenija – olen saanud selle tema lapselapse abikaasalt. Kahjuks pole teada, millise Vormsi küla ja taluga oli tegemist.

See on just selline toit, mille sai suures osas enne pühade tähistamiseks kirikusse minekut valmis teha, et tagasi jõudes saaks pere ruttu lauda istuda.

### Munataigen:

2 suurt muna  
250 g hapukoort  
300 g rukkijahu (võib asendada nisujahuga)  
0,5 tl soola  
Tänapäeval võib lisada veel igasuguseid muid maitseaineid ja katsetada.

1. Vahusta munad, hapukoor ja sool vispli või kahvliga.
2. Lisa juurde pool jahu ja sega hoolikalt, et tükke ei jääks.
3. Lisa ülejäänud jahu ja klopi tainast, kuni see on üsna tihke, aga mitte kivikõva.
4. Kui taigen tundub siiski veel liiga vedel, lisa veel jahu; kui liiga kõva, siis hapukoort.
5. Pane ca 0,75 l veega pott tulele, lisa soola ja lase vesi keema.

6. Vormi kätega taignast järjest väikesed munad (nagu frikadellid) ja lisa need keevasse vette, kuni pott on tühi. Tegutseda tuleb kiiresti, muidu võivad esimesena lisatud munad pudedaks muutuda.
7. Keeda ca 5 minutit ja kurna munad kaussi.

### Munakate:

1 suur spl võid  
5 suurt muna  
0,25 tl soola

1. Sulata või pannil ja lisa taignast munad õrnalt segades.
2. Löö toored munad väikesesse kaussi ja klopi koos soolaga läbi.
3. Vala munasegu tainamunadele ja hoia madalal kuumusel, kuni kate on küps ja katab taignamune.

### Lõplik munasupp:

0,5 l lehmapiima  
0,5 l vett  
0,25 tl soola

1. Aseta supivedelik tulele ja lase keema.
2. Keeda ca 5 minutit ja lisa pannile munad koos kattega.
3. Tänapäevase täiendusena võib lisada värskelt purustatud pipart ja omal valikul maitserohelist.



Förr var livet på landsbygden intensivt, och även kvinnorna på Ormsö behövde vid sidan av alla andra sysslor hitta tid för att laga mat åt familjen. Därför var den dagliga kosten mycket enkel och bestod av rätter som gick snabbt att tillaga.

Inför högtider tog man sig ändå tid och ägnade sig åt mer tidskrävande recept.

Receptet härstammar från en estnisk kvinna som i sin ungdom arbetade som tjänsteflicka i en rik bondgård på Ormsö – jag har fått det via hennes barnbarns make. Tyvärr är det inte känt från vilken by eller gård på Ormsö det kommer.

Detta är just en sådan rätt som till stor del kunde förberedas innan man gick till kyrkan för att fira högtiden, så att familjen snabbt kunde sätta sig till bords när man kom hem.

\* kirjapilt muutmata / originalstavning bevarad

## Deg till äggbullar:

2 stora ägg  
250 g gräddfil  
300 g rågmjöl (kan ersättas med vetemjöl)  
0,5 tsk salt

Kryddor kan tillsättas efter smak.

1. Vispa ägg, gräddfil och salt med visp eller gaffel.
2. Tillsätt hälften av mjölet och blanda noggrant så att inga klumpar bildas.
3. Tillsätt resten av mjölet och arbeta degen tills den är ganska fast, men inte hård.
4. Om degen ändå känns för lös, tillsätt mer mjöl; om den är för hård, tillsätt gräddfil.
5. Sätt en kastrull med ca 0,75 l vatten på spisen, salta och låt koka upp.
6. Forma med händerna små "ägg" av degen (som köttbullar) och lägg dem i det kokande vattnet tills degen är slut. Arbeta snabbt, annars kan de första bli sönderkokta.
7. Koka i ca 5 minuter och håll av i en skål.

## Äggtäcke:

1 stor msk smör  
5 stora ägg  
0,25 tsk salt

1. Smält smöret i en stekpanna och tillsätt degäggen under försiktig omrörning.
2. Knäck de råa äggen i en skål och vispa med saltet.
3. Häll äggblandningen över degäggen och låt på svag värme tills täcket stelnar och omsluter dem.

## Den färdiga äggsoppan:

0,5 l komjolk  
0,5 l vatten  
0,25 tsk salt

1. Sätt soppvätskan på spisen och låt koka upp.
2. Koka ca 5 minuter och tillsätt äggen med täcket.
3. Som modern variant kan man tillsätta nymalen peppar och örter efter smak.

## FAKTE / FAKTARUTA

### MUNA

- Muna on lihtne, üsna soodne ja väga mitmekülgne toiduaine, mis sisaldab kõiki üheksat asendamatut aminohapet, kvaliteetset valku ja rikkalikult olulisi vitamiine ja mineraale, näiteks D-vitamiini, B-12, B-4, raud, fosfor, kaltsium, magneesium, seleen, jood, vask, tsink, mangaan.
- Munavalges on vaid B-grupi vitamiine ja mikroelemente, ülejäänud vitamiinid asuvad munakollases. Munakollast peljatakse mõnikord rasvasuse pärast, mistõttu eelistatakse valgualikana tarbida vaid munavalget.
- Tegelikuses aga sisaldab munakollane B-4 vitamiini ehk koliini, mis aitab rasvu põletada ja kaalust alla võtta.
- Munakollases sisaldub linoolhape on ülioluline, inimese organism ei suuda seda ise toota. Munarebu rasvades leidub rohkelt letsitiini. See on oluline närvikoe koostisosa, mis annab toitu ajurakkudele, parandab mälu ja keskendumisvõimet, soodustab maksa talitlust ja hoiab vere kolesteroolitaseme normis.
- Müüt, et muna söömine tõstab kolesteroolitaset, on tänapäeval kummutatud. Uuringud on tõestanud, et munad tegelikult parandavad vere kolesteroolipilti: muna hoopis tõstab „hea“ kolesterooli taset veres, vähendades samal ajal „halba“ kolesterooli.
- Üks muna sisaldab peaaegu veerandi päevase seleenivajadusest, mis on eriti oluline kilpnäärme probleemide kontrolli all hoidmiseks.
- Kasvavale organismile on muna samuti väga tähtis, sest munade söömine toetab luu- ja lihaskonna õiget arengut.
  - Teiste loomsete toiduainetega võrreldes on muna vitamiinisaldus üks suuremaid.

### ÄGG

- Ägg är ett enkelt, relativt billigt och mycket mångsidigt livsmedel som innehåller alla nio essentiella aminosyror, högkvalitativt protein samt rikligt med viktiga vitaminer och mineraler, såsom vitamin D, B12 och B4 samt järn, fosfor, kalcium, magnesium, selen, jod, koppar, zink och mangan.
- Äggvitan innehåller främst B-vitaminer och mikroelement, medan de flesta vitaminer finns i äggulan. Äggulan undviks ibland på grund av dess fetthalt, vilket gör att man ibland endast använder äggvitan som proteinkälla.
- I själva verket innehåller äggulan vitamin B4, även kallat kolin, som bidrar till fettförbränning och kan stödja viktminskning. Den linolsyra som finns i äggulan är livsnödvändig, eftersom kroppen inte själv kan producera den.
- I äggulans fetter finns rikligt med lecitin, som är en viktig beståndsdel i nervvävnaden. Det ger näring åt hjärncellerna, förbättrar minne och koncentrationsförmåga, främjar leverfunktionen och hjälper till att hålla kolesterolnivån i blodet inom normala gränser.
- Myten att ägg höjer kolesterolnivån är i dag motbevisad. Forskning har visat att ägg i själva verket förbättrar kolesterolprofilen i blodet genom att höja nivån av det "goda" kolesterolet och samtidigt sänka det "onda".
- Ett ägg innehåller nästan en fjärdedel av det dagliga behovet av selen, vilket är särskilt viktigt för att hålla sköldkörtelproblem under kontroll.
- För växande organismer är ägg också mycket viktiga, eftersom de stödjer en korrekt utveckling av skelett och muskler.
- Jämfört med andra animaliska livsmedel är ägg ett av de mest vitaminrika alternativen.

Aibolandi kalender, sh Rootsis asuva kogukonna kevad- ja suvesündmused. Rohkem infot kogukondade tegemistest leiad valdade kodulehtedelt Eestis, visitaiboland.ee veebileheküljelt ning kultuuriühingute kodulehtedelt Eestis ja Rootsis, sh veebilehelt [www.estlandssvenskarna.org](http://www.estlandssvenskarna.org).

Näitus „Eestirootslased. Estlandssvenskar. Randunud ja juurdunud“ kuni 28. juunini 2026

Näitus Hiiumaa Muuseumis „Kärdla: rootsi küla, saksa alev, eesti linn“ kuni 27. jaanuarini 2027

## APRILL

Soodsa ilma korral (täpsustamisel) paatide tõrvamine Rannarootsi Muuseumis

- 11.04 NAISSAAR ülestõusmispühade jumalateenistus STOCKHOLM Vormsi kodukandiühingu OHF aastakoosolek Eesti Majas
- 16.04 NAISSAAR ristikäik sadamast Püha Maarja kabelini
- 18.04 STOCKHOLM Eestirootslaste Kultuuriühingu SOV aastakoosolek Eesti Majas
- 25.04 STOCKHOLM Riguldi/Noarootsi Kodukandiühingu aastakoosolek Eesti Majas HAAPSALU suitsuräimetegu ja Vanasadama turg Rannarootsi Muuseumis
- 30.04 TALLINN Rootsi kuninga sünnipäeva tähistamine Tallinna Rootsi-Mihkli kirikus üheskoos SOV Eestiga

## MAI

(Vastavalt ilmaoludele) Suur-Pakri varemeküla sildipaigaldamistaljud

- 9.05 STOCKHOLM publiõhtu Eesti Majas, teema Gammalsvenskby minevik ja olevik SOV koosolek koos kodukandiühingutega
- 12.–14.05 RUHNU talgud Korsi talus
- 15.–16.05 VORMSI talgud Vormsi talumuuseumis
- 16.05 HAAPSALU Muuseumiöö „Õös on hääl“ Rannarootsi Muuseumis HAAPSALU Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse aastakoosolek
- 30.05 HAAPSALU tuulekalapäev ja Vanasadama Turg Rannarootsi Muuseumis
- 31.05 TARTU etendatakse Ruhnu pulma

## JUUNI

- 6.06 ROOTSI rahvuspäeva ja Rootsi lipu päev HAAPSALU näituse „Hoppet 100“ avamine Rannarootsi Muuseumis
- 7.06 NAISSAAR pühapäevakooli lõpetamine Püha Maarja kabelis
- 13.06 Rootsi kuningapaari kuldpulma tähistamine Tallinna Rootsi-Mihkli kirikus
- 19.06 ROOTSI midsommarafton
- 23.–24.06 EESTI jaanilaupäev ja jaanipäev
- 28.06 PAKRI SAARED jumalateenistus

KALENDER PÅ SVENSKA PÅ SIDAN 33

## JUULI

- 1.–8.07 RUHNU viilulaager
- 3.–5.07 VÄIKE-PAKRI sitsjakikursus
- 11.07 NOAROOTSI Kodukandipäev Miku talu hoovil
- 11.–17.07 NOAROOTSI Riguldi/Noarootsi kojupöördumispäev
- 12.–14.07 RUHNU Stick-talko
- 22.07 RUHNU Maarja Magdaleena päev
- 26.07 NAISSAAR jumalateenistus Naissaare kabelis ja palvus kalmistul
- 29.07 VORMSI olavipäeva jumalateenistus

## AUGUST

- 9.–11.07 RUHNU käsitöölaager
- 12.–16.08 VORMSI talharpa-laager
- 13.08 HAAPSALU Hans Pöhli 150. sünniaastapäeva tähistamine Rannarootsi Muuseumis
- 20.08 EESTI taasiseseisvumispäev
- 28.–30.08 EESTI muinastulede ööd
- 29.08 NOAROOTSI SOV korraldab vähipeo

## SEPTEMBER

- 18.–20.09 PRANGLI Eesti Saarte noorte pärimuspäevad

## OKTOOBER

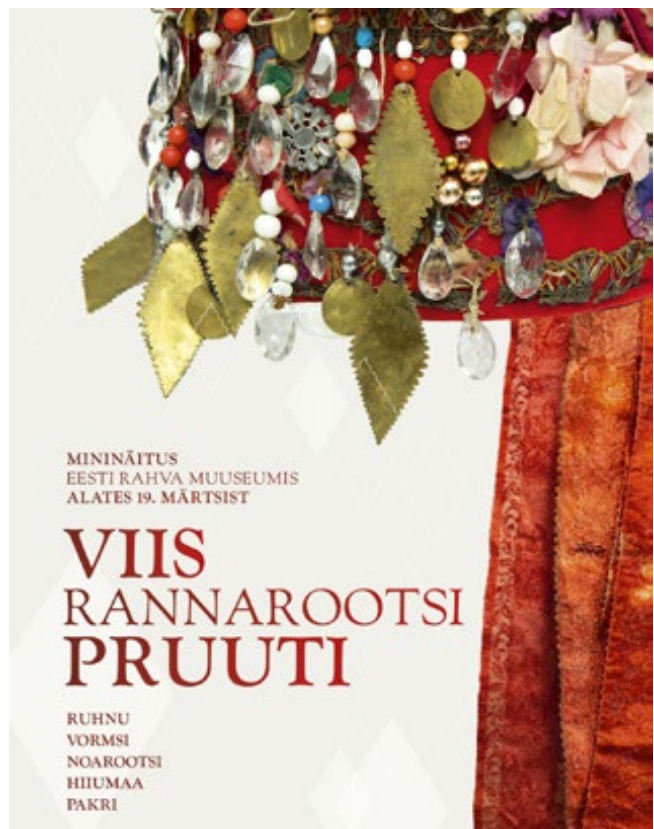
- 17.–18.10 VORMSI saarte pärimustantsude päev

## NOVEMBER

- 30.11 Andreasepäev. Ruhnu kultuuripäev

## DETSEMBER

- 13.12 Luutsinapäev



# Mininäitus „Viis rannarootsi pruuti“

## Miniutställning ”Fem estlandssvenska brudar”

ANU PINK

Ja seal ta seisab, oma uue elu lävel . . .

Raamatu „Rannarootslaste rahva-rõivad“ igas peatükis on portreefoto ehitud pruudist. Et Saara Kirjastuse, raamatu autorite ja muuseumide koostöös valminud portreefotod tulid sedavõrd uhked, tekkis fotode autoril Anu Pingil pärast raamatu ilmumist mõtte, et küll oleks tore neid pruutide pilte kogu oma detailirohkuses korraga üksteise kõrval näha. Nii sündiski idee suurtest kuldraamis fotodest, millest saaks kokku väike rändav näitus. Mininäitusele on lisatud tekstid kolmes keeles.

Esimest korda astusid viis pruuti raamatulehekülgedelt välja Eesti Rahva Muuseumi konverentsi avapäeval 18.märtsil. Mininäitus jääb ERMis nähtavaks kuni 31.maini, mil seal etendatakse lavastust „Ruhnu pulm“. Edasi läheb „Viis rannarootsi pruuti“ rändama rannarootsi asualadele – juunist saab näitust näha Hiiumaa Muuseumis, juuli lõpust Vormsi Muuseumis, sügisest Rannarootsi Muuseumis, jaanuarist Harjumaa Raamatukogus ja küllap veel mujalgi.

Väikese särava näituse valmimist toetasid Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapital ja Läänemaa ekspertgrupp.



Och där står hon, på tröskeln till sitt nya liv . . .

I varje kapitel i boken ”Estlandssvenskarnas folkdräkter” finns ett porträttfoto av en smyckad brud. Då porträttbilderna, som togs fram i samarbete mellan Saara Kirjastus, bokens författare och museerna, blev så imponerande, fick fotografen Anu Pink efter bokens utgivning idén att det vore fint att få se brudbilderna tillsammans, i all sin detaljrikedom.

Så föddes tanken på stora fotografier i guldramar, som tillsammans bildar en liten vandringsutställning. Till miniutställningen har texter lagts till på tre språk.

För första gången steg de fem brudarna ut från boksiddorna på öppningsdagen av konferensen vid Estlands nationalmuseum den 18 mars. Miniutställningen kan ses vid ERM fram till den 31 maj, då föreställningen ”Runö-bröllop” ges där. Därefter fortsätter utställningen sin vandring till estlandssvenskarnas bosättningsområden – från juni visas den vid Dagö Museum, från slutet av juli vid Orsmö Museum, från hösten vid Aibolands Museum, från januari vid Harjumaa bibliotek och säkert även på andra platser.

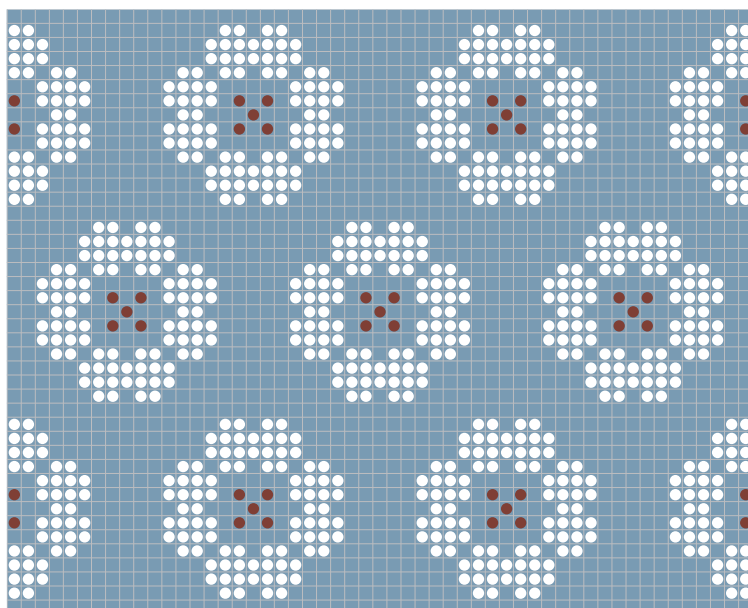
Den lilla, strålande utställningen har fått stöd av Estlands Kulturkapitals folkkulturstiftelse samt Läänemaa ekspertgrupp.

## Vormsi käpikud

### Vantar från Ormsö

KÄSITÖÖ / HANTVERK

Eesti Rahva Muuseum / ERM A 563:1887/ab



○ Valge/vit      ● Punane/röd  
■ Helesinine/ljusblå

	S	T	O	O	R					
H	E	I	M	O	R	Ö				
	B	Å	Å	T	R	Ö	Y			
	V	Ä	R	E	J	E				
	D	A	G	G	A	A	R			
		L	E	O	M	V	E	K	K	A
		L	Ä	M	N	H	E	I	M	
	S	I	R	Å	S	M	I	N	T	
		T	V	R	Ö		T	R	U	R
		T	V	G	E	R	I	A	D	R
			A	O						
				N						

Leia vormsi murdes vasted suunaga alla ja paremale. Tihti on tegemist häälikute kao, tähe kahekordistumise või täheasendusega. Osad tähed ruudustikus on kasutuses kaks korda ehk esinevad kahes sõnas korraga. Vastuseks saad järelejäänud tähtedest rootsi keeles lause, mis eesti keeles kõlab järgmiselt: „Vormsi elab edasi”. Head lahendamist!

Hitta motsvarigheterna i Ormsömålet i riktning nedåt och åt höger. Ofta handlar det om bortfall av ljud, fördubbling av bokstäver eller ersättning av bokstäver. Vissa bokstäver i rutnätet används två gånger, det vill säga de förekommer i två ord samtidigt. Av de återstående bokstäverna får du en mening på svenska som på estniska lyder: ”Vormsi elab edasi”. Lycka till!

Eesti keel/Estniska	Rootsi keel/Svenska	Vormsi murre/ Ormsömål
Hommik	Morgon	
Juurde/-le	Till	
See	Det	
Päev	Dag	
Mina	Jag	
Mitte	Inte	
Paat	Båt	
Suur	Stor	
Tean	Vet	
Saar	Ö	
Kodu	Hem	
Usun	Tror	
Väheke	Lite	
Näen	Ser	
Mind	Mig	
Kampsun	Tröja	
Nädal	Vecka	
On	Är	
Loobuma	Lämna	
Ilm	Väder	

Aibolands kalender inkl. sommarens evenemang i den svenska gemenskapen i Sverige. Mer information om lokala aktiviteter finns på kommunernas webbplatser i Estland, på Visitaiboland samt hos olika kulturföreningar i Estland och Sverige – bland annat på [www.estlandssvenskarna.org](http://www.estlandssvenskarna.org).

Utställningen **”Estlandssvenskar. De som steg i land och slog rot”** till den 28 juni 2026.

Utställningen vid Hiiumaa Muuseum **”Kärdla: svensk by, tysk köping, estnisk stad”** till den 27 januari 2027

## APRIL

- 11.04 NARGÖ Påskdagens högmässa på Nargö  
STOCKHOLM OHF:s årsmöte i Estniska huset
- 16.04 NARGÖ Korsvägmässa i Nargös kapell
- 18.04 STOCKHOLM SOV´s årsmöte i Estniska huset
- 25.04 STOCKHOLM Rickul/ Nuckö  
Hembygdsföreningens årsmöte i Estniska huset  
HAPSAL Fiskdagen – rökt strömming. Gamla hamnens marknad. Vid Aibolands muuseum
- 30.04 TALLINN Gemensamt firande av kungens 80 årsdag med SOV Estland

## MAJ

- 9.05 STOCKHOLM Samrådsmöte med SOV och hembygdssföreningarna. Pub-kväll med föredrag
- 12.–14.05 HAPSAL Kors talko på Runö
- 15.–16.05 ORMSÖ Talko på hembygdsgården i Sviby
- 16.05 HAPSAL Museinatt i Aibolands Museum  
HAPSAL Estlandssvenskarnas Kulturförvaltnings årsmöte
- 30.05 HAPSAL Fiskdagen – rökt näbbgädda. Gamla hamnens marknad. Stor talharpaskonsert vid Aibolands Museum
- 31.05 DORPAT Runöbröllop vid Estlands Nationalmuseum

## KALENDER EESTI KEELES LEHEKÜLJEL 30

### Eestirootslaste Kultuuri-omavalitsus on igal aastal üle andnud Eestirootslaste Kultuurikandja tiitli

Esita sinagi 1. maiks 2026 (k.a) Eestirootslaste Kultuurikandja tiitlile ja teenetemärgile üks või mitu kandidaati, kes on rannarootslaste pärandit hoidnud ja arendanud. Ettepaneku võid saata meiliaadressil [info@eestirootslane.ee](mailto:info@eestirootslane.ee).

## JUNI

- 6.06 SVERIGES nationaldag  
HAPSAL Öppnas en ny utställning „Hoppet 100”
- 7.06 NARGÖ Söndagsskolans avslutningsgudstjänst i S:ta Maria kapell på Nargö
- 13.06 REVAL Kungaparets guldbryllöp firas tillsammans med SOV Estland
- 19.06 SVERIGE Midsommarafton
- 23.–24.06 ESTLAND Midsommarhelg
- 28.06 RÅGÖARNA Kyrkodag

## JULI

- 1.–8.07 RUNÖ Fiolläger
- 3.–5.07 LILLA RÅGÖ Bomulljackors kurs
- 11.07 NUCKÖ Hembygdsdag i Mickogården
- 11.–17.07 NUCKÖ Rickul/ Nuckö Hbf firar hemvänderveckan
- 12.–14.07 RUNÖ Stick-talko
- 22.07 RUNÖ Magdalenas dag
- 26.07 NARGÖ Nargödagen med gudstjänst i Nargö kapell och andakt på kyrkogården
- 29.07 ORMSÖ Gudstjänst i S:t Olofs kyrka med efterföljande kaffe på hembygdsgården i Sviby

## AUGUSTI

- 9.–11.08 RUNÖ Handverksläger
- 12.–16.08 ORMSÖ Talharpas läger
- 13.08 HAPSAL Hans Pöhl 150 på Aibolands Museum
- 20.08 ESTLANDS återsjälvständighetsdag
- 28.–30.08 Natt av forntida ljus
- 29.08 NUCKÖ SOV Estland kräftfest

## SEPTEMBER

- 18.–20.09 Estlands Öarnas Ting, Öungdoms traditionsdag på Wrangö

## OKTOBER

- 17.–18.10 ORMSÖ Öarnas traditionaldancers dag

## NOVEMBER

- 30.11 RUNÖ Kulturdag

## DECEMBER

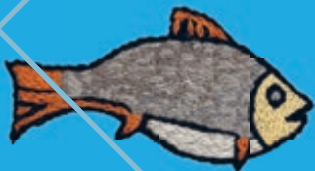
- 13.12 Luciadag

### Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning har varje år delat ut titeln Estlandssvenskarnas kulturbärare

Skicka även du senast den 1 maj 2026 (inklusive) in en eller flera kandidater till titeln Estlandssvenskarnas kulturbärare och tillhörande utmärkelse – personer som har bevarat och utvecklat det estlandssvenska kulturarvet. Förslag kan skickas till e-postadressen [info@eestirootslane.ee](mailto:info@eestirootslane.ee).

# ESTLANDS- SVENSKAR RANNA- ROOTSLASED

 EESTI RAHVA  
MUUSEUM  
Estonian National Museum



25.05.2025–28.06.2026

De som steg i land och slog rot  
Randunud ja juurdunud



Rannarootsi Muuseum  
Arbolands Museum

